

III. BÖLÜM

YAKLAŞTIRICI NİTELİKTE GENEL İLİŞKİLER

“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, kimliğinizi tanıtıp izin almadan ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Eğer düşünürseniz, böyle yapmanız sizin için daha iyidir.”

(Nur, 24/27)

A. İSTİ'ZAN/İSLAM'DA İZİN İSTİME VE ÂDÂBI

1. Medeni Hayatın Kuralları Vardır

“İnsan tab'an medenidir.” Toplumdan ayrı normal ve mutlu bir hayat yaşaması mümkün değildir. Sosyal hayat, insanların birlikte; hatta iç içe yaşamak zorunda oldukları kurallı, seviyeli bir hayat tarzıdır. Bu hayatta yüz kızartıcı, mahcup edici hadiselerle karşılaşmamak ve oldukça temiz bir medeni hayat yaşamak isteyenler mutlaka âdâb-ı muâşerete, diğer bir ifade ile görgü kurallarına uymak zorundadırlar. Hani Yusuf suresinde Yüce Rabb'imiz vaat etmişti ya:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّاهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Erkek olsun kadın olsun, kim mü'min olarak salih iş yaparsa, muhakkak ki Biz ona nezih, hoş bir hayat yaşatır; mükâfatını da yaptıklarının en iyisine göre veririz.”¹

Medenî insanlar, daima insan olmanın kadrini ve yüceliğini kavrayan, toplum içerisinde yaşamının kurallarını bilen ve bunları yerli-yerince uygulayan görgülü, kibar ve nazik insanlardır. Bu özellikleri sebebiyle bunlar, genelde saygın bir konumda ve kötülüklerden uzak olarak nezih bir hayat yaşamayı hak etmişlerdir.

2. Müslüman Gayr-ı Medeni Olamaz

Allah Teâlâ, her mü'minin şaibeden, insanı lekeleyici kaba ve çirkin davranışlardan uzak, temiz bir hayat ile hem dünyada hem de ahirette gerçek mutluluğu yakalayabilmesi; özellikle de mü'minde

¹ Yusuf, 12/97.

iman problemine sebep olan zina belası ile karşı karşıya kalmaması için, hemen bu bağlamda muâşeret kurallarına yer vererek her biri pırlanta değerinde güzel öğütler sunmuştur.

Çünkü tedbirin olmadığı yerde takdirin bir suçu olamaz. İstenmeyen olaylar, çoğunlukla tedbirsizliklerin sonucudur. Kişiler, kendilerine çeki-düzen vermedikçe, ortam insanca yaşamaya müsait hale getirilmedikçe yasakların veya cezaların kötülükleri ve suçları ortadan kaldırması çok zordur. Özellikle de sosyal hayatın kuralları tüm fertler tarafından bilinçli ve seviyeli bir biçimde yaşanmadığı sürece medeniyetten söz edilemez. Bu yüzden her insan, bilhassa her mü'min güzel bir görünüme sahip olmayı, düşünerek hareket etmeyi ve ölçülü davranmayı temel ilke edinmeli ve hayatı boyunca muâşeret esaslarına, titizlikle uymalıdır.

İnsana hürmet, haklarına ve herkesçe çiğnenmemesi gereken özel değerlerine, şahsa özgü mahremiyetlerine saygı ile olur. Her insanın ev hali hürmeti gerektiren mahremiyeti olan halidir. O sebeple mesken hükmünde olan yerlere izin almadan vahşice dalmak insana saygısızlığın en büyüğüdür.

3. Hiçbir Meskene İzinsiz ve Selamsız Girilmez

Bu konuda Cenab-ı Hakk'ın bize tavsiyeleri şu meyandadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَأِّدُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, kimliğinizi tanıtıp izin almadan ve ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Eğer düşünürseniz, böyle yapmanız sizin için daha iyidir.”²

Ayetteki “عَیْرَ بُیُوتِكُمْ/Evlerinizden başka evler...”den maksat, şahsın kendisine ait evi dışında başkalarına ait olup herkese açık olmayan ve içinde aileye ait mahremiyetleri bulunan özel meskenlerdir.

Bu evler, baraka, çadır ve çardak gibi basit yapıli mekânlar olabileceği gibi, kapısı ve penceresi olan ahşap, kerpiç, tuğla ve benzeri dayanıklı yapı malzemeleriye yapılmış sağlam meskenler de olabilir.

Ayrıca devlet daireleri, okul ve benzeri kuruluşlardaki idarecilerin, öğretim elemanlarının, memurların odaları; çeşitli iş yerlerindeki şahsa ait mekânlar da başkasının evi kapsamındadırlar.

² Nur, 24/27.

Allah Teâlâ buyuruyor ki;

... حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا... ”**kendinizi tanıtıp izin istemedikçe...**”

İsti'nas, istif'al ölçüsündendir. اُنْسَا / يَأْنِسُ / اِلَيْهِ kökünden olup yadırgamamak, yalnızlığını gidermek, birine alışmak, bilişmek, yakınlık duymak, kalbi huzur ve sükûna ermek; اُنْسٌ birbirine nazik davrandı, uyuştu, teselli etti; üns, aynı zamanda “teennüs” ve “isti'nas” mânâlarına da gelir.

İsti'zan: Bu ayette isti'nas, aynı zamanda isti'zan, yani, ev sahibinden, evine girmek için izin istemek anlamına da gelmektedir. İbn Abbas'a ait “hatta teste'zinu” kıraati de bu manayı desteklemektedir.

İsti'nas: Bir adamın korkusunun gitmesiyle gönlün huzura ermesi, karşısındakine alışkanlık kazanması, tanınması ve gönülden yakınlık duyması³; ziyaretçinin, ziyaret edeceği kimseden bu maksatla izin istemesi gibi⁴ manalara gelmektedir.

4. Kapıyı Çalma ve İzin İsteme Âdâbı

İslam öncesi dönemlerde bir ziyaretçinin ev sahibine geldiğini bildirmesi, meskenlerin yapısına göre ya öksürmesi ya selam vermesi ya da kapıyı parmak uçlarıyla tıklatması şeklinde oluyordu.

İslam dininin getirdiği yeni âdâb kurallarına göre ziyaretçi, kapının bir adım gerisinde, açıldığı zaman evin mahrem hali ile göz göze gelinmemesi için sağ ya da sol yanı dönük olarak durup makul aralıklarla üç defa kapıyı vurmalı, varsa zile basmalıdır. Zira Rasûlullah (sav)'in âdeti böyle idi.⁵

Ziyaretçi, içeriden, “*Kim o!*” sesini duyunca, en kısa yoldan tanıtıcı bir ifade ile kendisini tanıtmalıdır.

Çoğunlukla insanlar, “*Kim o?*” sesine, “*Benim!*” diyerek cevap verirler ki bu, şahsı tanıtıcı olması bakımından yeterli olmadığı için Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz bunu yeterli bulmamıştır.

Cabir (ra) anlatıyor. Babamın bir borcu hakkında konuşmak üzere Hz. Peygamber'e gelip kapısını çaldım, “*Kim o?*” dedi. Ben de:

³ Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, II/873.

⁴ *Mu'cemu'l-Vasît*, (İbrahim Mustafa, Ahmed Hassan ez-Ziyad, Hamid Abudulkadir, Muhammed Ali en-Neccar Tahrân, tsz. I/29).

⁵ Bkz. Nasif eş-Şeyh Mansur Ali, *et-Tacu'l-Cami' li'l-Usul fi Ehadisi'r-Rasul*, Mısır, 1961, V/218-219.

“Ene” yani “Benim” dedim. Rasûlullah (sav) benim bu ifademden hoşlanmamış olacak ki: “Ene!” ve “Ene!..” dedi.⁶ O’nun bu öfkeli tavrından da anlaşılıyor ki, sadece “Ben!” sözü, kişiyi tanıtmak için yeterli değildir.

Ümmühânî anlatıyor: Fetih yılı idi. Allah’ın Elçisi’ni ziyarete gittim; Kızı Fâtıma bir örtü ile babasının görünmesine mani oluyor o da yıkanıyordu. Ben selam verdim. Rasûlullah(sav), “*Bu kimdir?*” dedi. Ben de: “*Ben, Ebû Talibin kızı Ümmühânîyim,*” dedim. Bana “*Merhaba Ümmühânî*” dedi.⁷

Kind b. Hanbel demiştir ki, bir gün Nebi’nin yanına izin almadan ve selam vermeden girmiştım. Bana; “*Dışarı çık ve ‘السلام عليكم أدخل’ Selam üzerinize olsun, girebilir miyim?*” de buyurdu.⁸

Bu üç olaydan anlaşılıyor ki, ziyaretçi, ev sahibine, sadece “Ben!” sözüyle değil, adını, bu yetmeyecekse adını ve soyadını, bu da yetmeyecekse diğer tanıtıcı kimliğini söyleyerek kendisini açık olarak tanıtmalı sonra da “*Girebilir miyim?*” veya “*İzin verir misiniz; evinize girebilir miyim?*” demeli; arkasından da selam vermelidir.

... وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا... “*Ev sahibine selam vermedikçe...*” Müfessirlerin çoğunun anlayışına göre ziyaretçi ev sahibi ile karşılaşılınca “*Selam üzerinize olsun; girebilir miyim?*” demelidir.

Bir kısım müfessirlere göre ise, önce kapı çalınmalı, “*Kim o?*” denilince kişi kendisini tanıtmalı sonra da selam vermelidir. Çünkü sahabiler parmak uçlarıyla Rasûlullah’ın kapısını tıklatıyor ve içeridekinin duyabileceği bir sesle “*Selamun aleyküm! Girebilir miyim?*” diyorlardı.⁹ Hatta Rasûlullah (sav)’in, “*Selam ile söze başlamayana izin vermeyin.*” dediği de rivayet edilmiştir.¹⁰

Sahabilerin bu tavrı da gösteriyor ki, kapı çalındıktan sonra içerideki, “*Kim o?*” deyince, ziyaretçi kendini açık, seçik bir ifadeyle tanıtmalı, sonra selam vermeli daha sonra da: “*İzin verir misiniz, girebilir miyim?*” demelidir.

Kapıyı çalma ve bekleme süresine gelince, bu hususu, sahabe döneminde yaşanmış olan ilginç bir olay ile açıklamaya çalışalım.

⁶ Bkz. Buhârî, İsti’zan, 17.

⁷ Buhârî, Edeb, 94.

⁸ Bkz. İzzet Derveze, *et-Tefsiru’l-Hadis*, Şam, 1942, Cüz: 10, s. 39.

⁹ Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, Kahire, 1379 h. s.371.

¹⁰ Bkz. Kurtubî, *el-Cami’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, XII/218.

Ebû Said el-Hudrî anlatıyor. Medine'de Ensar'ın meclisinde oturuyorduk, birden Ebû Mûsâ telaş içerisinde yanımıza çıkageldi.

– Sana ne oldu? dedik.

– Ömer, yanına varmam için bana haber göndermişti. Ben de kapısına vardım, üç defa selam verdim. Cevap vermediği için de geri döndüm. Bana yetiştii ve:

– Bize neden gelmedin? dedi.

Ben:

– Size geldim ve kapıda üç defa selam verdim; cevap verilince de geri döndüm. Çünkü Rasûlullah (sav) “Biriniz üç defa izin ister de kendisine izin verilmezse hemen geri dönsün” buyurdu dedim.

Ömer:

– Ben bunu Rasûlullah'tan işitmedim. Bu söylediğinin doğru olduğuna şahit getirmezsen, senin canını yakarım dedi. Bunun üzerine o mecliste bulunanlardan Übey b. Kâ'b, ben buna şahit olurum; çünkü ben Rasûlullah'tan böyle söylediğini işittim dedi ve Ebû Mûsâ ile birlikte kalkıp Ömer'e gittiler. Ebû Mûsâ, Ömer'in elinden yakasını böylece kurtarmış oldu.¹¹

Bundan anlaşılıyor ki, kapı normal aralıklarla üç defa vurulur, cevap gelmezse üçüncüsünden sonra beklenilmez, hemen oradan uzaklaşılır. Yani kapı açılıncaya kadar ben de burada beklerim, denilmez!

Ancak, Râzî'nin de dediği gibi evde hırsız, yangın, saldırı vb. acil yardımı gerektirecek bir durum varsa, bu gibi istisnaî hallerde isti'zan ve âdâbı gözetilmez.¹² Eve hemen girilmelidir.

... ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُونَ

“Eğer düşünürseniz, böyle yapmanız sizin için daha iyidir.”

Bir başkasının evine kapıyı vurup haber vermeden; baskın yapar gibi izinsiz olarak dalmak kabalıktır, nezaketsizliktir, görgüsüzlüktür; hatta insanlık dışı bir davranıştır. Böylesi davranışlar hem hane halkını huzursuz etmekten öte tedirgin eder hem de o şahsın kabalık, edepsizlik ve basitlik gibi aşağılayıcı damga yemesine sebep olur.

¹¹ Buhârî, İsti'zan, 13; Müslim, Adâb, 7 ve 2153. Hadis.

¹² Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXIII/200.

Ya Evde Kimse Yoksa?

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ازْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكى لَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

“Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilmediği sürece oraya girmeyin. Şayet size geri dönün derlerse, hemen dönüp gidiniz. Bu sizin için daha temizdir. Allah, ne yaparsanız hakkıyla bilir.”¹³

Evde kimseyi bulamamak, kanaatimizce şu üç sebepten biriyle olabilir:

1- Gerçekten evde hiç kimse yoktur, o sebeple size cevap verilmemiştir.

2- Evde kimseler var, bir biçimde bunu biliyorsunuz, ama maksatlı olarak size cevap vermiyor olabilirler.

3- Evde, sizin girmenize izin verme yetkisine sahip bir kişi bulunmayabilir. Mesela evdeki, hizmetçidir; küçük çocuktur veya yanında eşi ya da mahremi olmayan bir kadın veya erkektir.

İlk ikisi, hukuk açısından izin verme ehliyet ve yetkisine haiz olmadıkları, üçüncüsü de Rasûlullah(sav) yasakladığı için izin vermeye mezun sayılmazlar. Çünkü Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz, “Yanında eşi ya da mahremi bulunmayan kadının yanına girmekten sakının!” buyurmuştur.¹⁴ Aynı şekilde bayanlar da evde eşi ya da bir üçüncü kişi olmadan bir erkeğin yanına girmemelidir.

“Acaba evde kimse var mıdır?” anlamında da olsa, kapı aralığın-dan veya pencereden bakmak en çirkin bir davranıştır!

Kapı veya pencereden veya anahtar deliğinden evin içi gözetlenmemelidir. Çünkü “Evler, insanların korunacağı, güven ve huzur içerisinde bulunacağı özel huzur ve sükûn yeridir.”¹⁵ O sebeple adı mesken/sükunet yeridir! Evlerin, şahsa veya aileye mahsus olup başkalarının görmesi ya da bilmesinin istenilmeyeceği mahremiyet halleri vardır. İnsana saygının devam etmesi için meskenlerin saygınlığı mutlaka korunmalıdır.

Kapıyı çalmadan önce veya beklenen cevap gelmeyince, “acaba içeride kimse var mı, yok mu?” anlamında da olsa, bir kişinin, kapı-

¹³ Nur, 24/28.

¹⁴ Bkz. et-Tac, II/300-301.

¹⁵ Nahl, 16/80.

sının aralığından veya anahtar deliğinden ya da penceresinden bakmak çok yakışsız bir davranıştır. Bu durum Yüce Allah'ın: *ولا تجسسوا* “Mahremiyeti olan hususları araştırmayın/Casusluk yapmayın.”¹⁶ mealindeki yasağını çiğnemek anlamına gelir ve fasıklıktır.

Ayrıca beklenmedik karşılaşmalar, âni bakışlar tabiatları icabıecessüs ve merak uyandırıcıdır. Tabii ki kulak, göz ve kalp, bunların hiçbiri, karşılaşma biçimlerine göre, değdiklerinden sorumsuz da değildir!¹⁷ Bazı bakışların fitne alevini tutuşturacağı, dedikodu ve şaibelere sebep olabileceği de bilinmektedir. İşte bütün bu sebeplerden ötürü böyle birecessüs ahlak ve âdâb dışı, pis bir davranıştır.

Sehl b. Sa'd (ra) anlatıyor. “*Rasûlullah(sav) bir gün, kapının aralığında başını uzatıp evinin içini yoklayan bir adamı görünce saçlarını taramakla meşgul olduğu elindeki demir tarağı onun gözüne doğru tuttu; ‘Bununla senin gözünü oyarım! İsti’zan, sırf göz harama değmesin diye emredilmiştir.’ dedi.*”¹⁸ Başka bir rivayette de, okdanlıktan bir ok alıp adamın gözüne doğru tuttuğu nakledilmiştir.¹⁹

Bu hadislerin ikisi de, kapı aralığından veya pencereden evin içini gözetlemenin, argo tabirle röntgenciliğin; şimdiki medyatik tabirle paparazziliğin şenaetini ve yasak olmasının hikmetini ifade etmektedir.

Bu iki hadisi esas alan İmam Şâfiî ve İmam Ahmed, böylesi kimselerin, röntgencilik esnasında ev sahibi tarafından gözü oyulsa, o şahsa kısas uygulanmayacağı kanaatindedirler. Ebû Hanife ise, bu kişi önce uyarılır, buna rağmen röntgencilige devam ederse, o zaman ev sahibi tarafından gözü çıkartılırsa diyet lazım gelmez, demiştir.²⁰

... وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ اَرْجِعُوا ...: Ev sahibinin, bir ziyaretçiye “Dönün!” demesi iki şekilde olabilir:

1- Randevusuz ziyaretlerde ev sahibi açıktan, “*Kusura bakmayın! izin veremeyeceğim, müsait değiliz.*” gibi nazik bir tavırla evine girmenize izin veremeyebilir.

¹⁶ Hucurat, 49/12.

¹⁷ İsra, 17/36.

¹⁸ Bkz. Buhârî, İsti’zan, 11

¹⁹ Buhârî, Diyat, 15.

²⁰ Bkz. Buhârî, *Edebu'l-Müfred*, s. 374; Sâbûnî, *Revaiu'l-Beyan*, II/139.

2- Doğru bir davranış olmamakla beraber, evdekiler susup, cevap vermemek; vakit akşam ise lambayı söndürmek veya perdeyi çekmek gibi tavırlarla da bunu ızhar etmiş olabilirler.

İşte böylesi durumlarda insana yakışan, hemen geri dönüp gitmektir. Herhangi bir biçimde eve girmek için ısrar etmek yanlıştır. Aksi halde *“Niçin izin istiyorsunuz ki? İstersen, izin istemeden gir!”* denilebilir!

Biliniyor ki, evlere girerken izin istemek, hem göz harama değmesin, hem de evin ya da ev sahibinin, sizi kabule müsait olup olmadığınıın anlaşılması anlamını taşır. Çünkü ev sahibinin maddi ya da ruhî durumu, o anda sizi kabule uygun olamayabileceği gibi evin fizikî ya da sosyal durumu da buna elverişli olmayabilir. Binaenaleyh, her ne sebeple olursa olsun, içeri girmenize izin verilmemişse, oraya girmekte ısrar etmeyip, hemen dönmelisiniz.

“...Bu, sizin için en temiz bir davranıştır.” Hem tavır temizdir, her türlü takdirin üstündedir hem de şaibelerden, dedi-kodudan, gıybetten temiz kalabilmenin gereği budur.

“...Allah yaptıklarınızı biliyor.” sizi yapıp-ettiklerinizle değerlendirecek olan O'dur!...

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

“Meskûn olmayan, aksine içerisinde sizin için bir menfaat bulunan yerlere izinsiz girmenizde sizin için bir günah yoktur. Açıklayacağınızı da gizleyeceğinizi de Allah bilir.”²¹

... بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ...Meskûn olmayan, içi boş olan yerlerle mesken durumunda olmayan evlere izinsiz girmekte bir sakınca yoktur.

Mesken özelliği taşımayan evler, şahsa özgü olup da mahremiyeti bulunmayan, başka bir ifade ile kamuya açık olan ev, otel, han, hamam, dükkân, mağaza, kıraathane, hükümet binaları, devlet daireleri, özel iş yerleri halka açık mekânlardır. Bu gibi kamuya açık yerlerin mahremiyeti olmayacağından buralara izinsiz girmekte herhangi bir sakınca yoktur. Üstelik, içinde sizin malınız ya da menfeatiniz vardır.

Meta', mal, eşya, hayat için lüzumlu olan araç gereçler; insanın bir biçimde kullanıp faydalandığı eşya; ticaret eşyası, eğlence gibi

²¹ Nur, 24/28.

anlamlara gelmektedir. Bundan maksat, alış-veriş yapmak, bir süre içinde kalmak, yerin özelliğine göre orada bulunanlardan yararlanmak, hoşça vakit geçirmek gibi hususlar olabilir.

Allahu Teâlâ bu âyet-i kerîmelerle başkalarının evlerine, izin almadan, selâm vermeden girmeyi, hem edep yönünden hemde şer'an yasak kılmıştır.²²

Akla şöyle bir soru gelebilir: Acaba, şahsın, kendi yakınları, dostları yanına girerken de mi izin almalıdır?

Bu âyetin hükmünün umumî olduğunda bütün müfessirler ittifak hâlinde olmaktan başka, Yüce Mevlâ en yakınlar, hatta küçük çocuklar hakkında bile âyet indirmiş, ev halkının dahi birbirlerinin odalarına girerken usulüne uygun olarak kapıyı çalmalarını²³ ve izin almalarını emretmiştir.²⁴ Bu konuda istisnanın olmadığını İbn Abbas (ra)'dan öğrenebiliriz:

Atâ b. Ebî Rebah'ın naklettiğine göre İbn Abbas şöyle anlatmıştır: Rasûlullah (sav)'a:

– Aynı evde oturduğumuz, himayemdeki yetim kız kardeşimden de izin isteyecek miyim? diye sordum. Bana:

– Evet! dedi. Ben, ruhsat vermesi için tekrar ettim, kabul etmedi ve: Sen onları çıplak olarak görmek ister miydin? dedi. Ben:

– Hayır, dedim...

– O hâlde izin iste, buyurdu. Rasûlullah (sav)'a tekrar müracaat ettiğimde bana: Allah'a itaati sever misin? buyurdu. Ben:

– Evet, severim dedim.

– O hâlde izin iste, buyurdu.²⁵

Bu hadis-i şeriften de anlaşılıyor ki, bu konuda asla taviz yoktur. Medeni hiç bir kimsenin hoş görmeyeceği ve utanç verici hâllerle karşılaşılmasın için her Müslüman hâne halkı bile birbirinden izin almadıkça odalarına girmemelidir. Bu usûl Allah Teâlâ'nın emrettiği olduğu yüce bir muâşeret kaidesidir. İster teklifsiz kabul ettiğimiz eş-dost ve akraba olsun ister yabancı her mü'minin girmek istediği her yere mutlaka izin isteyip, girmek için müsaade almadıkça, girmemesi lâzımdır. "*Adam sen de!*" dersek ya kovuluruz ya da kovul-

²² Nur, 24/29.

²³ Nur, 24/58, 59.

²⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V/3498.

²⁵ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 490, 1063, h.s. 365.

maktan daha kötü bir hâl ile karşı karşıya gelebiliriz! Öyleyse her mü'minin izzeti nefsini koruması için Allah Teâlâ'nın te'dip ettiği muâşeret esaslarına itina göstermesi icabeder.

“Ey iman edenler! Sağ elinizin malik olduklarıyla henüz bülüğa ermemiş olan çocuklarınız, şu üç vakitte odalarınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağından ötürü yatak odanıza çekilip elbisenizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra... Bu üç vakit sizin için avrettir. Bunların haricinde birbirinizin yanına izinsiz girip çıkmanızda size de onlara da bir günah yoktur. Allah sizin için ayetlerini böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.”

(Nur, 24/58)

B- HANE HALKI ARASINDA ÂDÂBI-I MUÂŞERET

1. Ev Planı İslam’a Göre Olmalı

Anadolu’da genellikle kış gecelerinde çocuklar ebeveynlerinin odalarında yatırılır. Sebep evi ısıtma problemi. Bazen de çocuktur, korkar endişesi ile küçük çocuklar ebeveynleriyle birlikte aynı odadadırlar. Odaları ayrı bile olsa, gecenin bir vaktinde çocuk kalkar annesinin yanına gelir.

Oysa İslam’da bu hassasiyet gerektiren bir konudur. Özellikle çocukların algılama, öğrenme ve gelişme dönemlerinde daha fazla hassasiyet gerektirir. Her şeyi çocuk görmemeli, her şeyi bilmemeli; sorsa bile anlayacağı dille cevap verilmelidir.

Yüce Rabb’imiz Allah Teâlâ, Nur suresinin 58, 59 ve 60. ayetlerinde önce bizlere Müslüman ailede bir ev planı vermekte sonra da ebeveyn, çocuklar, dede ve nineden oluşan büyük aile tipinde ve aile içerisinde gözetilmesi gereken son derece önemli âdâb-ı muâşeret kurallarından söz etmektedir.

Bir Müslümanın evi, en azından yatak odaları ve ortak alanlardan oluşmalıdır.

Yatak Odaları:

- a. Büyükanne ve Büyükbabanın odası,
- b. Anne ve babanın odası,
- c. Çocuk odası; çocukların sayısı ve cinsi arttıkça ve yaşları büyüdükçe bu odalar da erkek ve kız çocuklarının odaları şeklinde çoğalacaktır.

Ortak Alanlar:

- a. Birlikte oturma ve yemek odası; yemek odası ayrı da olabilir.
- b. Mutfak,
- c. Lavabo,
- d. Banyo,
- e. Tuvalet.

Bu ayetlere göre, büyükanne ve büyükbaba, ebeveyn ile çocukların yatak odaları mutlaka ayrı olmalı; hiç kimse birbirinin yatak odasına kesinlikle kapıyı çalıp izin almadan girmemeli ve çok yaşlı olanların haricindekiler, aile içinde de olsa giyim, kuşam âdâbına dikkat etmelidirler. Yatak kıyafetiyle kimse ev halkı arasında dolaşamamalıdır. Aile içerisinde iffet ve hayâ duygusu mutlaka muhafaza edilmelidir.

2. Aile İçi Âdâba Riayet Edilmeli

Nur suresinin 58, 59 ve 60. ayetleri bizlere aile içi muâşeret esasları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Şimdi bu ayetleri metin, meal ve izahlarıyla birlikte tanıtmaya çalışalım.

Ayet 58:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! Sağ elinizin malik olduklarıyla henüz bülüğa ermemiş olan çocuklarınız, şu üç vakitte odalarınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağından ötürü yatak odanıza çekilip elbisenizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra. Bu üç vakit sizin için avrettir. Bunların haricinde birbirinizin

yanına izinsiz girip çıkmanızda size de onlara da bir günah yoktur. Allah sizin için ayetlerini böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.”

Bu ayette izin söz konusu edildiğine göre:

1. Dede, nine, anne, baba ve -henüz küçük sayılsalar bile- çocukların hepsinin aynı odada yatıp kalkmaları İslam ahlâk ve âdâbına aykırıdır. Uygun olan ayrı odalarda yatmalarıdır. Müslümanların ev plânı ve oda sayısı da kesinlikle bu ayetler göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.

2. Belli bir yaşa geldikten sonra, kız ve erkek kardeşlerin aynı odayı paylaşmaları da âdâba uygun değildir.

3. Büyükler, birbirlerinin odalarına girmek istedikleri her defasında izin almalıdırlar.

4. Büluğ çağına ermemiş küçükler anne ve babalarının odalarına:

a) Sabah namazından önce,

b) Öğleyin, istirahat için yatak odalarına çekildikleri zaman,

c) Yatsı namazından sonra, kapıyı çalıp izin almadan, asla giremezler!

Ayet 59:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمْ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Çocuklarınız ergenlik çağına girdikleri zaman, kendilerinden öncekiler (ağabeyleri ve ablaları), yanınıza her girdiklerinde sizden izin istedikleri gibi, artık onlar da izin istesinler. Allah size ayetlerini böyle açıklar. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.”

Erkek olsun kız olsun, tüm çocuklar yetişkinlik çağına girdikten sonra mutlaka hem ebeveynlerinin hem de birbirlerinin odalarına girerken mutlaka kapıyı çalıp izin aldıktan sonra girerler. Biliniyor ki, kız çocukları 9-12, erkek çocukları ise 12-15 yaşları arasında akıl ve büluğa ererler.

Ayet 60:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Cinsellik yönünden hiçbir beklentileri kalmamış yaşlı ninelerin ev içinde, çıplak bedenlerini açıp ortaya koymaksızın, elbiselerinden bir kısmını bırakmalarından dolayı kendilerine bir günah yoktur. Bununla beraber, iffetli davranmaları onlar için daha iyi olur! Allah her şeyi iştirir, her şeyi iyi bilir.”

Ev içerisinde dede ve ninelerin yatak odaları da ayrıdır. Onlar da kendi odalarında yatar kalkarlar. Ancak onlar aşırı yaşlılıkları sebebiyle âdâba uymayacak olurlarsa hoşgörü ile karşılanmalıdırlar.

Kanaatimizce bu ayet önceki iki âyetin devamıdır ve ev içerisindeki âdâb-ı muâşeretten söz etmektedir. Bize göre söylenmek istenen şudur: Hayızdan, nifastan kesilmiş ve cinsellikleri tamamen sona ermiş yaşlı nineler -ki, halk arasında bunlar için ununu elemiş, eleğini duvara asmış, tabir edilir- yatak odalarından çıkıp ev halkı arasına katıldıklarında kendilerinden daha genç olanların, edep ve iffetleri gereği iç çamaşırlarının üzerine almaları gereken giysilerini giymemiş olmalarından veya dikkatsizlikleri sebebiyle bazı yerlerinin açılıp görülmesinden ötürü onlar için bir günah yoktur. Zira böylesi yaşlı nineler, aşırı derecedeki yaşlılığın verdiği tembellik, kendine sahip olamama ya da düşüncesizlik sebebiyle istenen âdâba riayet edememektedir ve o yüzden hoş görülmelidirler! Fakat bunlar, kendilerine tanınan bu ruhsata ve ileri yaşlarına rağmen, şayet akılları eriyor, edep kurallarına dikkat edebiliyor ve bunu rahatlıkla uygulayabiliyorlarsa ki o durumda olanlar çoktur, onların da genel aile içi âdâb kurallarına uymaları, tesettüre tam olarak riayet etmeleri ve iffetli davranmaları kendileri için elbette daha iyi olur.

“Allah o nur/vahiy ile rızasını arayanlara esenlik yollarını gösterir ve Allah’ın izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp dosdoğru yola iletir.”

(Maide, 5/16)

C- SELAMLAMA VE ÂDÂBI

Bundan önceki bölümde, “Özel ilişkiler” başlığı altında, ikili ilişkiler diyebileceğimiz, fertler arasındaki sosyal münasebetler ve uyulması gerekli muâşeret esaslarını incelemiştik. Bu bölümde ise, şahıslar arasındaki sosyal münasebetlerin daha olumlu ve saygın bir biçimde sürdürülebilmesi için elzem olan konu ve bunlara bağlı davranışlarla, muâşeret esaslarını inceleyeceğiz. Zira toplum içerisinde yaşayan fertler sadece maddeden ibaret olmadıkları gibi birbirlerine olan ihtiyaçları da hep maddî değildir. İnsanları birbirine yaklaştıran, onları birbirine sevdiren ve aralarında köprü vazifesi görecektir maddî-manevî bağları oluşturacak faktörlere büyük ölçüde ihtiyaç vardır. Bu köprülerin mevcudiyeti kadar, sağlam ve yaklaştırmacı olması da içtimaî ahengin devamlılığını bakımından önemlidir. Aynen tuğlalar arasına konulan harç gibi.

İnsanlar, özellikle Müslümanlar arasında olması gereken ve onları birbirlerine sevdiren saydıran bu konu ve gerekliliği için Rasûlullah (sav): *“İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de gerçek mânâda iman etmiş olamazsınız. Ben, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size söylemedim mi? Öyleyse aranızda selâmı yayınız.”*¹ buyurmuş, karşılaşan iki Müslüman, birbirlerini tanımayan iki yabancı gibi, ilgisiz bir vaziyette yollarına devam edeceğine; birbirleri hakkında hayırlı bir temennide bulunup hafif bir tebessüm ve gerekli ilgiyi gösterdikten sonra yollarına devam etmelerinin, her ikisi için de insanî bir hareket olacağını dikkatlere arzetmiştir. Başka bir hadislerinde de: *“Birbirinize hediyet tak-*

¹ Müslim, İman, 22, 53, 93.

dim ediniz. Çünkü hediyeleşmek kalplerden kini giderir ve kardeşler arasında sevgi ve yakınlık vücuda getirir.”² buyurmuştur.

Bu hadis-i şeriflerden de anlaşıldığı gibi sosyal münasebetlerden önce, onlara zemin hazırlayan, fertleri birbirine yaklaştıracı nitelikte esaslara ihtiyaç vardır.

1. Selam

“Selam” ile aynı kökten gelen “İslam” barış, emniyet ve esenlik dinidir. İster ki, tüm insanlar bu dünyada barış, güven ve esenlik içerisinde mutlu ve müreffeh bir hayat yaşasınlar; ahirette de ebedi saadet ortamı olan “Daru’s-selam” a cennete yerleşsinler.

Yüce Mevla,

يَهْدِي بِهٖ اللّٰهُ مِنْ اَتْبَعِ رِضْوَانَهٗ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِهٖ وَيَهْدِيهِمْ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

“Allah o nur/vahiy ile rızasını arayanlara esenlik yollarını gösterir ve Allah’ın izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp dosdoğru yola iletir.”³ İşte o sebeple en son Peygamberi Hz. Muhammed’i göndermiş ve ona Kelamını Kur’an-ı Kerim’ini indirmiştir.

İnkâr edenler istemezler... “Bize verilecekler dünyada verilsin derler...”⁴ Koy istemesinler.

Öldükten sonra “Muttaki” mü’minlerin gidecekleri yer “Daru’s-selam”, yani cennettir. Zira, Yüce Allah tüm mü’minleri “Selamet yurdun” a davet etmektedir.

Orada teşrifatçı melekler/hazene onları “*Selamün aleyküm*” ile karşılacaklar ve “*Ne iyi ettiniz, geldiniz!*” sözleriyle muştulayacak-

² Tirmizî, Vela, 6, 2130.

³ Maide, 5/16.

Dünya hayatında, karanlıkları aydınlatan, insanca yaşamının şartlarını açıklayan, barış ve esenlik yollarını gösteren; ahirette ise, ebedî azaptan kurtaran bir ışık. Sözelimi; ona tâbi olanlar, vahyin ilâhî ışıklarıyla bilgilenip aydınlanmışlar, gerçekleri görmüşler, hakikatleri kavramışlardır. Artık onlar, Sırat-ı Müstakim üzere emin adımlarla yürümektedirler. Onlar, körü körüne atalarını taklit ederek Allah’tan başkasına kulluk etmiyorlar. Şirkin, azgın ve zâlim liderlerin/tağut sultasına boyun eğmiyorlar. Putların gazabından korkmuyorlar. Allah ile kendileri arasında bir aracıya ihtiyaç duymuyorlar. Kur’an’ın aydınlattığı yolda, ne yaptıklarını, niçin yaptıklarını bilerek insanca ve hakça bir hayat yaşıyorlar.

⁴ Bakara, 2/200.

lar ve “Hoş geldiniz! Ebedi olarak kalmak üzere buyurun, giriniz!”⁵ selamet yurduna” diyecekler.

“Orada cennetlilerin birbirleriyle selamlaşmaları da “Selam” sözcüğü ile dir.”⁶

“Rahim Rabb’den de sözlü bir selam alacaklardır.”⁷ Bu selama “Ashabu’l-Yemin” ve “Sabikun”⁸ mutlaka muhatap olacaklardır.

Cennetliler, “Selamet yurdunda” ne bir boş söz ne de günaha itici bir lakırdı işitecekler; sadece bir fon müziği şeklinde, sürekli olarak “Selamen, selamen...”⁹ ezgisiyle mest olacaklardır.

İşte, görülüyor ki, dünyada ve ahiretteki güzelliklerin tamamı “Selam” ile dir.

Selam, Yüce Mevla’mızdan bir rahmettir.

Selam, sosyal alanda gerçek mü’min olmanın birinci şartıdır.

Selam, mü’minin mü’mine duasıdır.

Selam, güler yüzle birlikte verilebilecek en güzel sadakadır.

Selam, insana saygının alametidir.

Selam, insana verilen bir güvencedir, emniyet muştusudur.

Selam insanlık âlemine barış çağrısıdır.

Selam, kalpteki insan sevgisinin sözle başka gönüllere girebilen biricik barış elçisidir.

Selam, Dünyada beşeri ilişkilerin en anlamlısı, sosyal ve medeni iletişimin yegâne sembolü, gönül kapılarının anahtarı, barışın alameti ve ahirette “Selamet yurdunun” fon müziğidir...

O halde insanlar, özellikle de Müslümanlar birbirleriyle hem de gönülden gelen bir arzu ile seve seve selamlaşmalıdırlar.

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’inde buyuruyor ki:

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا

“Size bir selâm verildiği vakit, siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya onu aynıyla karşılayın! Allah her şeyi hesaba katmaktadır”¹⁰

⁵ Zümer, 39/73.

⁶ Ahzab, 33/44.

⁷ Yasin, 36/58.

⁸ Vakı’a, 56/7 vd.

⁹ Meryem, 19/62.

2.Tahiyye

Tahiyye, “Hayiye” fiilindendir; hayatın uzun olması anlamına duadır. Aynı zamanda “Selâmlama” mânâsına da gelir ki bir adama “Selâmun aleykum” demekten ibarettir.¹¹

Eskiden Araplar birbirleriyle karşılaştıkları zaman, “*Allah sana ömürler versin*”, “*Allah ömrünü uzun etsin*”, “*Bin yıl yaşa*” gibi sözlerle birbirlerini selâmlarlardı.

Müminler için ölüm, yok olmak değildir; gerçek ve ebedi hayata intikal sürecinin başlangıcıdır. Yaşanacak gerçek hayat Ahiret hayatıdır. Burası, oradaki hayatı kazanabilmek için bir tarladır; ekiyor-sun ki, orada biçesin...

“*Allah ömürler versin*”, “*Bin yaşa...*” gibi temenniler yalnız hayatta kalmaktan öteye gitmeyen isteklerden başka bir şey değildir. Dünyayı seven ve çeşitli emeller peşinde koşan kimseler için önemli sayılabilir. Ancak, inanan bir insan için bu kadarı kâfi değildir. Zira her insan “*Başıboş olarak salıverilmeyeceği*”¹² gibi, yaratılış gayesine uygun geçmeyen, mukayese edildiği zaman sevabı günahından fazla olmayacak şekilde geçen uzun bir ömür mü’min için hiç de önemli değildir. Bu yüzden cahiliyye devrinde câri olan selamlaşma şekli İslam’la birlikte, yepyeni ve oldukça şümüllü güzel bir anlam kazanmış; Müslümana, hem dünya hem de âhiret saadetini kapsayan bir duâ anlamında *سَلَامٌ عَلَيْكَ* “*Selâmün aleyküm*” mü’minlerin tahiyyesi olmuştur. Ahirette de mü’minlerin tahiyyesi:

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ...

“*Rabblarına kavuştukları gün mü’minlerin tahiyyesi selâmdır...*”¹³

İnsan isterse bu dünyadaki yurdunu ve yuvasını da “Selamet Yurdu”na çevirebilir. Mesela evine girdiği zaman ev halkına, hiç kimse yoksa oraya selam verebilir. Kaldı ki, bu bize Yüce Mevla’mızın tavsiyesidir. Buyuruyor ki:

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ...

¹⁰ Nisa, 4/86.

¹¹ Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, IV/936; Rağıb, *Müfredat*, “HY” mad., s. 140.

¹² Kıyame, 75/36.

¹³ Ahzab, 33/44.

*“Evlerinize girdiğinizde, Allah indinden mübarek bir tahiyye olmak üzere kendinize selâm veriniz.”*¹⁴

Anlaşılan o ki, “Dinî ve dünyevî kötülüklerden uzak kalıp her an için selâmet içerisinde ve iyiliklerle yaşamak için” “Selâmün aleyküm” tabiri ile selâmlaşmak mü’minlere vacip olmuştur.

3. Selâmın Şekli

Selâmlaşma, insani bir davranış olduğu için yalnız Müslümanlar arasında değil, medeni her toplumda olması doğaldır. Gerek selâm lafzıyla olsun gerekse başka tabirlerle selamlaşmak, İslam’dan önceki toplumlarda da mevcut idi.

Nakledildiğine göre, Hıristiyanların selamlaması elini ağzına koymakla, Yahudilerinki parmakla işaretleşmek yahut baş kesip kırkırmakla (reverans), Mecusîlerinki eğilmek, iki büklüm olmakla, Araplarınki de Allah uzun ömürler versin anlamına “Hayyak’Allah” demekle idi.

Bunların hiç birisi Müslümanlar için ideal bir selamlama şekli olmadığı gibi rüku ve secde edercesine yerlere kadar eğilmek İslam’da hoş karşılanmaz. Bazı insanların diğerlerine nazaran üstün meziyetleri olabilir; fakat fitraten insan olma vasfına sahip olarak yaratılmış olan tüm insanlar için bunlar, birinin diğeri önünde eğilmesine neden olamaz. Saygı ifadesiyle de olsa... Zira Allah ve Rasûlü bu şekildeki saygı ve hürmet tezahürüne asla müsaade etmemiştir.

Biz mü’minler her gün beş vakit namazda, *إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ* “Ey Rabbimiz! Ancak sana ibâdet eder, ancak senden yardım dileriz...”¹⁵ derken, zımnem selamlama yoluyla da olsa hiç kimsenin önünde eğilmeyeceğimiz söyleriz.

Rasûl-i Ekrem (sav)’in bu konudaki hassasiyeti de sırf bunun içindir: Nakledildiğine göre, Kays b. Sa’d demiştir ki: Ben Hîre’den gelmişim. Orada onları reislerine secde ediyor gördüm ve kendi kendime düşündüm ve dedim ki, “*Rasûlullah bu şekilde bir saygıya ve selamlamaya herkesten daha lâyıktır.*” Medine’ye geldim ve Rasûlullah’a:

“Ben Hîre’den geliyorum, ya Rasûlallah! Orada onları reislerine secde ederken gördüm. Senin buna daha lâyık olduğunu, dolayısıyla sana secde etmemiz gerektiğine kanaat getirdim.” dedim.

¹⁴ Nur, 24/61.

¹⁵ Fatıha, 1/4.

Nebî (sav): “*Sen, ben öldükten sonra da kabrime uğrayıp secde eder misin?*” buyurdu.

Ben: “*Hayır, ya Rasûlallah, secde etmem*” dedim. Bu cevabım üzerine Nebî (sav):

“*Öyleyse sakın bunu yapmayın. Bir insanın diğerine secde etmesi asla caiz değildir...*” buyurdu.¹⁶

Bu hadis-i şerifte de açıkça ifadesini bulduğu gibi eskiden beri hükümdarlar ve derebeyler karşısında yerlere kadar eğilmek, bir kısım insanları ilahlaştırıp havalara sokarken diğerlerini ise küçülttüğü için dinimizde hoş karşılanmamıştır.

İnsanların; özellikle Müslümanların büyüğü Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimizdir. Sonra ilk dört halifeler Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali... Bunlardan hepsi de, başı dik ve alnı açık olarak “*es-selamu aleyküm*” diyenlerin selamlarıyla selamlanmışlar, onlar da, aynı tavırla “*ve aleykümü’s-selam ve rahmetullah*” diyerek karşılık vermişlerdir. İslam’da selamlaşma âdâbı budur.

Ayette yer alan güzel bir inceliğe de dikkat çekmek gerekir:

“*Bir tahiyye temennisi olarak size selâm verildiği zaman siz de onu en güzeli ile selâmlayın; hiç olmazsa aynıyla iade ediniz.*”¹⁷

“*En güzeli ile karşılık vermek...*” Yani, size birisi yakın alaka gösterip selâm verdiği zaman siz de ona en güzel şekliyle mukabelede bulunun; onun sizin için temenni ettiği iyilik ve esenliğin daha fazlasını siz de onun için talep edin, demektir. Böylece birbirinizi daha çok seversiniz, aranızdaki bağlar da oldukça kuvvetlenir...

4. Selama En Güzeli ile Karşılık Verilmeli

Müfessirlerimiz âyet-i kerimedeki *فَحْيُوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا* emrinin şu şekilde yerine getirilebileceğini açıklamışlardır.

Bir Müslüman “*es-selamu aleyküm*” derse, cevabında “Rahmet” lafzı ziyade edilerek: “*ve aleykümü’s-selam ve rahmetullah*” denir.

Yine bir Müslüman “*es-selamu aleyküm ve rahmetullah*” derse “Berekât” lafzı ziyade edilerek “*ve aleykümü’s-selam ve rahmetullah ve berekâtühü*” denir.

¹⁶ Ebû Dâvûd, Nikah, 41.

¹⁷ Nisa, 4/86.

Selam veren; selam, rahmet ve berekât lafızlarının üçünü birden söylerse, ona da aynıyla cevap verilir. Onun için ziyade söz konusu değildir. Yani “ve aleyke’s-selam ve rahmetullah ve berekâtühü” denir.

Bir sahabi, Rasûl-i Ekrem (sav)’e “es-selamu aleyke -ya Rasûlallah- ve rahmetullahi ve berekâtühü” dedi. Rasûlullah (sav) de ona “ve aleyke’s-selam ve rahmetullah ve berekâtühü” karşılığını verdi.

Başka birisi geldi, “es-selamu aleyke ve rahmetullahi” dedi; Allah’ın Elçisi de “وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ/ve aleyke’s-selam ve rahmetullah ve berekâtühü” şeklinde icabet etti.

Diğer birisi geldi ve: “Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berekâtühü” dedi. Rasûlullah (sav) de ona aynıyla cevap verdi. Bu cevap üzerine üçüncü adam: “Sen bana noksan cevap verdin. Hani Allah Teâlâ: “En güzeliyle selâmlayınız” buyurmamış mıydı?” deyince Hz. Peygamber: “Sen bana fazlasını bırakmadın ki...” buyurdu ve “berekâtühü”den sonra, artık ilave yapılmayacağına işaret etmiş oldu.

Hûd sûresi’nde de:

قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

“Elçiler dedi ki: Ey ev sahibesi, Allah’ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinizdeyken sen Allah’ın işine mi akıl erdiremiyorsun? Kuşkusuz O övülmüştür, O’nun şanı yücedir.”¹⁸ âyetinin: “Ve berekâtühü” ile sona ermiş olması, bundan daha ziyade kılınmayacağına delâlet etmektedir.¹⁹

Buhârî’nin nakletmiş olduğu şu rivayet de selâmın bu şekliyle sona ereceğine delâlet etmektedir: Hz. Peygamber (sav) buyurdu ki:

“Allah Teâlâ, Âdem (as)’ı kendi suretinde yarattı, boyunu da 60 arşın kıldı. Sonra O’na dedi ki: Şu oturan melekler topluluğuna git, onlara selâm ver; onların sana verecekleri cevabı da iyi dinle, zira bu, senin ve ümmetinin selamlaşma şekli olacaktır.

Âdem (as) onların yanına gitti ve:

¹⁸ Hûd, 11/73. Bakınız: Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX/70; Râzî, *Mefatihul-Gayb*, X/212.

¹⁹ Buhârî, *İsti’zan*, 1.

– ‘Esselâmü aleykum’ dedi.

Melekler, “ve rahmetullahi”yi ziyade kılarak:

– ‘Esselamu aleyke ve rahmetullahi’ dediler. Cennete giren her kimse Âdem (as)’ın suretiyle girecektir. Bu âna kadar da insanların yaratılışı noksanlaşa gelmiştir.”²⁰

Bu hadis ve yukarıda nakletmiş olduğunuz diğer rivayetler, mü’minlerin birbirleriyle nasıl selâmlaşacaklarına dair yeteri derecede bilgi vermektedir.

Selâmda kullanılacak lâfza gelince. Selâm verirken, harf-i ta’rifli olarak: “**es-selamü aleyküm**” demekle; harf-i ta’rifsiz “selamün aleyküm” demek, pratikte birbirinden pek farklı sayılmaz. Her iki şekliyle de Kur’ân’da vaki olduğu için²¹ hangisiyle olursa o şekilde selâm vermekte bir beis görülmemiştir.²²

Selâm verirken muhatabın duyacağı bir sesle selâmlamak evlâdır. Cevap ise, Hanefilere göre, alırken fazla yüksek sese lüzum görülmemiştir.²³ Ama Şâfiîler, kalplere sürur bahşedeceği için alırken de selam, muhatabın duyabileceği bir sesle alınmalıdır, derler.²⁴

Mesafe uzak değilse, işaretle selamlaşmak uygun değildir. İbn Vehb’in, İbn Mes’ud (ra)’dan naklettiğine göre: “Selâm, Aziz ve Celil olan Allah’ın “Esmâu’l-husnâ”sından, yani en güzel isimlerindedir. Allah onu yeryüzüne koyduğuna göre; öyleyse selâmı aranızda cehr’en/açıktan yayınız” demek istemiş olabilir!²⁵

“En güzeliyle selamlayın...!” emri, size selam veren kimseye, söz olarak ziyadesi ile birlikte karşılık verirken, mümkünse gözlerinin içine bakmakla ve yüzünüzdeki hafif bir tebessümle daha da güzel bir biçimde karşılanmış olabilir. Selam verinin de, tanıdıksa şayet, muhatabının yüzüne bakması ve aynı tebessümü ihmal etmemesi elbette güzel olur.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz, “Güler yüz de sadakadır...” buyurmuş, öyleyse, mü’minler selamlaşırken de birbirlerine karşı tebessümü esirgememelidirler.

²⁰ Buhârî, İsti’zan, 1, VII/125.

²¹ Harf-i ta’rifsizlere misâl: Ra’d sûresinin 24. ve Sâffat 171. âyet-i kerîmelerini; Harf-i ta’rifliye de: Tâhâ, 20/47 ile Meryem sûresinin 33. âyetlerini zikredebiliriz.

²² Râzî, Mefatihü’l-Gayb, X/212.

²³ Bursavî, Rûhu’l-Beyân, II/253.

²⁴ Râzî, Mefatihü’l-Gayb, X/213.

²⁵ Kurtubî, el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân, V/103.

Allah'ın “el-esmâu'l-husnâ”sından olduğuna göre burada bir konuya daha dikkatleri çekmek isterim. Bazı kimseler aralarında şaka ittihaz ederek laubali bir tarzda, çeşitli kalıplara sokarak selam sözcüğünü bozmaktadırlar. Bu tarz selamlaşma yerine geçmeyeceği gibi hatadan da hâli değildir.

5. Selamlamada Belli bir Sıra Takip Edilmeli

Selâmlaşmak, aradaki insanî ve İslamî bağları kuvvetlendiren, mü'minleri birbirine sevdiren, yersiz endişe ve sû-i zanları bertaraf eden hayırlı bir muâşeret esasıdır, demiştik. Böyle bir hayırlı işte Allah Teâlâ'nın “*En iyilerde birbirinizle yarışınız*”,²⁶ tavsiyesi; Rasûlullah'ın (sav): “*Allah indinde insanların en hayırlısı selâma önce başlayan kimsedir.*”²⁷ hadisi, selamlaşmada belli bir sıra gözetmeyi zorlaştırabilir! Nitekim Fahreddin Râzî', mezkûr âyeti tefsir ederken demiştir ki, iki Müslüman karşılaştığında tevâzu yarışına girecek olurlarsa, selâmı önce vermede sıra beklemek, zannedirim pek kolay olmayacaktır. Buna rağmen İslam'da, her konuda nizam ve ahengin mevcudiyetinin aranıp anarşiye fırsat verilmesinin istenmesi sebebiyle selamlaşmada da âdâb-ı muâşeret olarak âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerde belli bir sıranın ta'kibi tavsiye olunmuştur. Biz bunları şu şekilde tespit etmiş bulunuyoruz:

a- Mü'minlerin bulunduğu herhangi bir yere giren kimsenin, girdiği yerden selam beklemek yerine, orada bulunanlara selâm vermesi, bu konudaki âdâbın, birinci esasıdır diyebiliriz. Allah Teâlâ Nûr sûresinde şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تُدَكَّرُونَ

“*Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, kimliğinizi tanıtıp izin almadan ve ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Eğer düşünürseniz, böyle yapmanız sizin için daha iyidir.*”²⁸ âyeti ile emretmektedir.

b- Herhangi bir topluluğun yanına girerken selâm verildiği gibi, oradan ayrılırken de selâm verilerek ayrılınması gerekmektedir. İbn Kesîr, Nur suresinin 62. ... لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوا ... “*Nebi'nin meclisinden*

²⁶ Maide, 5/48; Bakara, 2/148.

²⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 144, 5197. H.

²⁸ Nur, 24/27.

ayrılırken, ondan izin almadan çıkıp gitmezler...” âyetinin,²⁹ ayrılan kimsenin meclisten ayrılırken de selâm vermesi gerektiğini söylemiştir.³⁰ Rasûlullah (sav) de: “Sizden biriniz, meclise geldiği zaman selâm verdiği gibi ayrılırken de selâm versin. Çünkü birinci selâmı sonrakinden daha ehak değildir”³¹ sözleriyle aynı konuya işaret etmiştir.

c- Selâm mü'minlerin şiarından olduğu için, bir İslam diyarında dolaşan kimsenin tanıyıp tanımadığı her kimseye selâm vermesi Hz. Peygamber tarafından şu vesileyle tavsiye olunmuştur:

Bir adam:

– “Ya Rasûlullah, İslam'ın hangi işi daha hayırlıdır?” diye sordu.

Allah'ın Rasûlü:

– “Yemek yedirmen ve tanıdığın-tanımadığın her kimseye selâm vermendir” cevabını verdi.³²

Öyle zannediyoruz ki, bu Hadis-i Şerifin sebebi vürudu, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirler, zamanı da hicretin ilk zamanları olmalıdır. Çünkü her ferdi Müslüman olan bir yerde, özellikle küçük yerlerde herkes birbirini tanıdığı için selamlaşmada tanıyıp tanımamak söz konusu olmayabilir. Ancak nüfusu kalabalık olup, gayr-ı müslimlerin de bulunabileceği bir yerde her rastlanılan kimseye selâm vermek pek mümkün; hatta uygun da gözükmemektedir. Şu kadar var ki, “çarşı, pazar gibi kalabalık yerlerde, iş icabı dolaşan kimsenin bazı şahıslara selâm vermesiyle sünnet ifa edilmiş olur. Bu gibi yerlerde her karşılaşılan kimseye selâm verme görevi yoktur.”³³ Vermediği zaman kişi âdâb dışı bir hareket yapmış olmaz.

d- Karşılaşan iki kimseden, küçük olanın büyüğe, az olan grubun çok olanlara, yürüyenin oturana, at üzerinde bulunanın yaya olana; diğer vasıtalar da aynı yaya olanlara selâm vermesi Rasûlullah tarafından tavsiye edilmiş âdâptandır.³⁴

²⁹ Nur, 24/62.

³⁰ İbn Kesîr, Tefsir, III/306.

³¹ Tirmizî, İsti'zan, 15, 2706. H., V/62.

³² Buhârî, İman, 6, 1/9.

³³ Buhârî, *el-Edebül-Müfred*, Trc. A. Fikri Yavuz, II/373.

³⁴ Buhârî, İsti'zan, 5. VII/127; Geniş bilgi için bkz. Hadis kitaplarının İsti'zan ve Selâm bölümleri; Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/213; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, V/296 vd.; Bursavî, *Rûhu'l-Beyân*, II/251 vd.

e- Kadınlara ve çocuklara da selâm verilebileceği³⁵ gibi mektupla da selâm vermek yahut mukabelede bulunmak âdâptandır.

f- Bir toplum içerisinde Müslümanlardan başka gayr-ı müslimlerin de mevcudiyeti mümkündür. Hâl böyle olunca bir arada yaşamının ve insanlığın gereği olarak onlarla da sosyal ilişkilerin belli bir düzeyde sürdürülmesi gerektiğini daha önce açıklamıştık.³⁶ Selamlaşma insani bir davranış olduğu için onlarla karşılaşıldığı zaman selamlaşmadan geçilmeyeceği de muhakkaktır. Binaenaleyh bu durumda Rasûlullah'ın tavsiyesine uyarak öncelikle onların selâm vermesini bekleyip, selâmlarından sonra “ve aleyke” demekle yetinmek gerekir.³⁷ Şayet öncelikle Müslümanın selâm vermesi gerekir ise, Rasûlullah (sav)'in özellikle gayr-ı müslim devlet başkanlarına yazarken uyguladığı³⁸ ve Tâhâ sûresinde de zikrolunduğu veçhile: *وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ*... “Selâm hidayete tabi olanların üzerine olsun”³⁹ şeklinde selâmlamak uygun olabilir. Veya toplumda örf neyi gerektiriyorsa o şekilde selamlanır. Mesela vakit uygunsa “Günaydın”, “Hayırlı sabahlar”, “İyi günler”, “İyi akşamlar”, galat-ı meşhure olarak “Merhaba”... denebilir. Müslüman değil diye selamsız geçilmez!

Selâmla ilgili olarak Fahreddin Râzî'nin tefsirinde kaydettiği birkaç hükmü burada zikretmekte fayda vardır. Şöyle ki:

1. Selam verene cevap vermek:

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِحَيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا...

“Size bir selâm verildiği vakit, siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya onu aynıyla karşılayın!”⁴⁰ âyet-i kerîmesiyle vâciptir. Terk etmek ise, hainliktir, zarardır ve haramdır.

2. Selâma icâbet topluluk içerisinde farz-ı kifâyedir. İçlerinden birisi cevap verirse diğerlerinden sâkıt olur. Fakat ikram ve mübalâğa kastıyla hepsinin icabet etmesi evlâdır.

3- Selâma anında cevap verilmelidir. Aradan uzun müddet geçtikten sonra almak uygun değildir.

³⁵ Müslim, Selâm, 5, 2168. H., IV/1708.

³⁶ Geniş bilgi için bkz. s. 188 vd.

³⁷ Buhârî, Edeb, 35, VII.

³⁸ Buhârî, İsti'zan, 24. VII/135.

³⁹ Taha, 20/47.

⁴⁰ Nisa, 4/86.

4- Mektupla selâm gönderene yine mektupla selâm vermek mezkûr âyet gereği vaciptir.

5- Selâma daima en güzeliyle mukabele edilmelidir.

6- İmam-ı Âzam'a göre cevapta fazlaca cehr'e lüzum yoktur. Şayet yabancı bir kadın selâm verince, icabet etmek töhmeti gerektirecek olursa ona cevap vermemek gerekir. Uygun olan bu şartlar altında yabancı kadınlara selâm vermemektir.⁴¹

6. Herkese ve Her Yerde Selam Verilmez

Selamlaşmanın gerekliliğini ve Müslümanlar arasında meydana getireceği yararları biraz önce görmüş idik. Fakat öyle şart ve durumlar olabilir ki, oralarda selâm vermek uygun olmayacağı gibi, almak da câiz değildir. Belki de günaha sebep olabilir. Bu gerek Rasûlullah (sav) gerekse İslam ilim adamları hangi yer ve hallerde selâm verilir alınmayacağını maddeler halinde açıklamışlardır. Onları da burada kısa olarak sıralamakta yarar olacağı kanaatindeyim.

1. Selâm, Allah'ın güzel isimlerinden birisi olduğu için temiz olmayan yerlerde o ismin zikredilmesi edebe uygun bulunmamıştır. Def-i hacet halindeki kimse selama karşılık vermez.⁴²

2. Hamamdakilere de selâm verilmez. Ancak kendisine selâm verilecek olursa "Selâm" lâfzı kullanılmadan icabet edilebilir.⁴³ Zamanımızdaki hamamların durumu belli... İslam'ın "Setr-i avret", yani avert mahallinin örtülmesi ilkesine riayet etmeyen kimseye selam vermek caiz olmasa gerektir.

3. Günaha sebep olan yahut bizzat günah işleme halinde olanlara selâm verilmez.⁴⁴ Mesela içki içenlere, kumar oynayanlara, İslam'a aykırı bir biçimde eğlenenlere...

4. Aynı şekilde din açısından zararlı veya zararı faydasından çok yahut hiç bir faydası olmayan bir işle meşgul olanlara da selam verilmemelidir. Sözgelimi kağıt, tavla vb. oyun oynayan, kuş uçuran, kimselere selâm verilmez. Ebû Hanife ve İmam Mâlik'e göre satranç oynayanlara da selâm verilmez. Ebû Yûsuf ve İmam Şâfiî hazretleri, satranç zihni geliştiren bir oyun olduğu için günaha sebep olmadığı

⁴¹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/215, 16.

⁴² Bkz. Ebû Dâvûd, *Taharet*, S, 17. H.; Nesâî, *Taharet*, I/37.

⁴³ Bkz. İmam Gazâlî, *İhyâ*, I/139; Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/214; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V/204.

⁴⁴ Bursavî, *Rûhu'l-Beyân*, II/252.

müddetçe mubahtır; oynayanlara da selâm verilir kanaatindedirler.⁴⁵

5. Kur'ân okuyan ve dinleyen, hadis rivayet eden, ders çalışan, ilim müzakeresinde bulunan, sınıfta ders anlatan ve dinleyen, vaaz eden ve vaaz dinleyen kimselere selâm verilmez. Bunlar huşu, hudu ve halveti gerektiren özel hal ve durumlar olduğu ve bu halin kesilmesine sebep olacağı için buralarda selamın verilmesi uygun görülmemiştir.⁴⁶ Mesela ders veya toplantı başlamışsa, geç gelen kimse ya o derse veya toplantıya girip huzuru ihlal etmemeli veya girmek mecburiyetindeyse selam vermeden sessizce yerine geçip oturmalıdır.

6. Ezan okuyan, kaamet getiren ve namaz kılan kimselere selâm verilmez.⁴⁷

7. Fitneye sebep olacağı endişesiyle genç ve yabancı kadınlara da selâm verilmemelidir. Böyle bir sakınca yoksa tanıdık, akraba, komşu, meslektaş, yaşlı kadınlara mahrem de olsalar selam verilebilir.⁴⁸

7. Selâmdan Sonra “Merhaba!”

Selâm veren kimseye, özellikle/misafirlere, selamlaşmadan sonra “Merhaba ve sehlen” demek Araplarda bir âdet olduğu gibi, Rasûlullah (sav) de evine gelen erkek-kadın, akraba-yabancı... her kimseye “İltifat olsun diye”⁴⁹ merhaba der, güler yüzle karşılırdı.⁵⁰

Merhaba, rahabe fiilinden olup, mekân genişliği anlamına gelir;⁵¹ yerin geniş ve rahat olması anlamındadır.⁵²

Bu kelime Kur'an'da, “...yeryüzünün genişliği” anlamında bir yerde geçmektedir.⁵³

⁴⁵ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/214; el-Makdisî, *Kitabu Âdâbi's-Şer'iyye*, III/389; Büyük İslam İlmihali.

⁴⁶ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/214; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V/304; Elmalılı, *Hak Dinî*, II/1409.

⁴⁷ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/214; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II/1409.

⁴⁸ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/214; Bursavî, *Ruhu'l-Beyân*, II/252.

⁴⁹ Bursavî, *Ruhu'l-Beyân*, VIII/52.

⁵⁰ Bkz. Buhârî, *Edeb*, 98, VII/114.

⁵¹ Râğîb, *Müfredât*, s. 278.

⁵² Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXII/200.

⁵³ Şöyle ki: Hiç bir mazereti olmadığı halde Tebuk seferine katılmayan ve fakat sonradan buna çok pişman olup kendilerini Mescid'de direğe bağlayıp; Allah ve Rasûlü'nden affedildiklerine dair bir haber gelmediği sürece yeme ve içmeyi terk eden üç sahabe hakkında nazil olmuştur. Ayet, bu kimselerin hissettikleri değil, yaşadıkları büyük nedameti, acı hasreti, derin pişmanlığı ve affedildiklerini söylemektedir: “Allah, nefislerine boyun

Meclise gelen kimseye *merhaba* demek ise, gönlün ve yerin geniş olsun; hoş geldin, sana burada darlık ve sıkıntı yoktur; kendini emniyette hisset ve hiç çekinmeden rahat et, anlamındadır.

“Gönlün ve yerin geniş olsun!” anlamında *merhaba* kelimesi Kur'an-ı Kerim'de geçmez; fakat olumsuz anlamda, yani “*La merhaben bihim*” ve “*La merhaben biküm*” şeklinde cehennemlilerin birbirlerine bedduaları anlamında iki ayette kullanılmıştır. Şöyle ki:

Ateşin içerisinde, dünyada kendilerini dost ilân edip birçoklarını aldatan ve sapıklığa sürükleyen kimselerle onlara tâbi olanlar arasında, “Artık dostluk düşmanlığa dönüştüğü için”⁵⁴ “*Liderler, kendilerine tabi olanlar için: Onlar rahat yüzü görmesinler!*” diyecekler. Aynı yerde aynı cezayı çektikleri için “*Liderlere tabi olanlar da: “Hayır,” derler, “Asıl siz rahat yüzü görmeyin! Bunu bizim başımıza siz getirdiniz.”* karşılığını vereceklerdir.”⁵⁵

Âsım Efendi'nin ifade biçimiyle, insanlar meclislerine gelen kimseye “*merhaba*” demekle, muzayakasız, şâibe-i istiskalden âri, şen ve âbâdan bir yere geldiniz; sıhhat-ı kalple, enîs ve ülfet üzere olup kat'â dilgir ve mütevahhiş olmamanız me'mûldur, demek isterlerdi.⁵⁶

Son derece ağır ve anlamlı bir dil! Bugünkü Türkçesi şudur: Arkadaşım, sen hiç kimsenin kimseye asla darlık, sıkıntı vermeyeceği, en ufak bir hafife alınma kusurunun işlenmeyeceği, şen ve mamur bir yere geldin; umarız ki burada kaldığın sürece gönül huzuru, dostluk ve ahbaplık ortamında bulunacaksın ve kesinlikle hiç bir endişe ve korku yaşamayacaksın!

---

eğip seferden geri kalan o üç kişinin tövbesini de kabul etti. Zira genişliğine rağmen yer yüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerine baskı üzerine baskı uyguluyordu... Onlar, Allah'tan kaçarken bile yine O'ndan başka hiçbir sığınak olmadığına kesin kanaat getirmişlerdi. Evet, O'na yöneldikleri için Allah onların da tövbelerini kabul etmiştir.” (Tevbe, 9/118)

⁵⁴ Sıddık Hasan Han, *Fethu'l-Beyân Fî Makasidi'l-Kur'ân*, Kahire, 1965, VIII/189.

⁵⁵ “*Bu böyledir... Öte yandan barınağın en uğursuzu elbette azgınlara verilecektir. Orası, girecekleri cehennemdir; o ne kötü bir döşektir! İşte, son derece kaynar bir su ve bedenlerden çıkan kan ve irin! Yaptıklarına karşılık artık onu tatsınlar. Onlara benzer daha başkaları da vardır. Denilir ki: “Bunlar da sizinle birlikte cehennemi hak edip giren bir topluluktur.” Liderler, “Onlar rahat yüzü görmesinler!” Kuşkusuz, onlar da o ateşe gireceklerdir.” derler. Onlara tabi olanlar, “Hayır,” derler, “Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bunu bizim başımıza siz getirdiniz. Ah! Burası ne kötü bir duraktır! Rabb'imiz, bize bunu yapanlara cehennem azabını bir kat daha artır.” diyecekler.”* (Sad, 38/55-62)

⁵⁶ Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, I/264.

Meclise veya yanınıza gelen kimseyi rahatlatmak, eğer içerisinde herhangi bir endişe varsa onu tamamen yok etmek için meclis âdâbı içerisinde konulmuş son derece kibarlık ve nezaket ifadesidir.

Selam veren kimsenin selâmı en güzel bir biçimde alındıktan sonra ona, bu içtenlikli, rahatlatıcı ve oldukça güven verici anlamıyla merhaba, denilmesi, son derece yerinde ve güven aşılایıcı güzel bir edeb kuralıdır.

Şu kadar var ki, ülkemizde ve birçok bölgede yerli yerince ve anlamına uygun bir şekilde kullanılan *merhaba* sözcüğü, bazı yerlerde anlamı hiç düşünülmeden selâm yerine kullanılmaktadır.

Oysa yolda karşılaşılan kimseye selâm verilir. Orada oturmaya yahut konuşmaya müsait olmadığı halde “*rahat otur, geniş yere geldin*” anlamına gelen *merhaba* denilmez ki! İki kişi bir araya geldiğinde durup veya oturup konuşacaklarsa selam verene diğeri merhaba der. Karşılaşıp geçen kimselerin birbirine merhaba demesi yerinde olmayan bir selamlama biçimidir.

Selam yerine merhaba, lisanımızda yerleşmiş bir galat-ı meşhuredir; yani yaygın hale gelmiş bir yanlış; devam edip gidiyor... Böylece anlamlı, zengin ve gönle hitap eden kültürümüz de erozyona uğramaya devam ediyor.

8. Musafaha/Tokalaşma

Musafaha, Müslümanlar arasında ülfet ve meveddetin bir ifadesi olarak yerleşmiş olan muâşeret esaslarından birisidir. Hz. Peygamber’in: “*Tahiyyenin âhârı musafahadır*”⁵⁷ hadis-i şerifleri, selamlaşmadan sonra tokalaşmanın gerekliliğini ifade etmektedir.

Rasûl-i Ekrem (sav), ashabıyla karşılaştığı zaman, cuma ve bayram namazlarından sonra, özellikle de tebrikleşirken musafaha ederdi.⁵⁸ “*İki Müslüman, karşılaştığı zaman, birbirleriyle musafaha edip Azîz ve Celîl olan Allah’tan birbirleri hakkında af talep ederlerse, daha yerlerinden ayrılmadan Cenâb-ı Hak ikisinin de günahlarını bağışlar*”⁵⁹ derlerdi.

Sahabe-i Kirâm’ın Rasûlullah’ın sözüne ve müjdesine uyarak musafaha ettikleri muhakkaktır.⁶⁰ Hatta bu güzel âdet zamanımıza kadar da tatbik edilegelmiştir. Ancak yapılan musafahanın, bu gün

⁵⁷ Suyûtî, *Camii’s-Sağîr*, II/139.

⁵⁸ Buhârî, *İsti’zan*, 27, VII/135.

⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Edeb*, 153, 5211. H., V/388.

⁶⁰ Buhârî, *İsti’zan*, 27, VII/136.

hâlâ İslamî özelliğini muhafaza ettiğini söylememiz mümkün müdür? O biraz şüphe götürür! Çünkü asr-ı saadetteki şekli, iki elle tutuşarak olduğu hâlde⁶¹ bugün tek elle olan/tokalaşma yaygın hal almıştır. Çoğu kez hayır duânın da ihmal edildiği kanaatindeyiz.

İslam'da yasak olmasına rağmen, aynı şeyin kadınlarla erkekler arasında oluşu, bu hususda da İslam'dan çok Batı'nın etkisinin hâkim olduğu fikrini vermektedir. Müslümanlar arasında, iyi niyetle carî olan birçok geleneklerde hüsn-i niyetin kalkmasıyla, o güzel âdetin şeklinin de değişmekte olduğu görülebilmektedir. Musafaha da bu kabil bir değişime uğrayarak zamanımıza kadar intikal sünnet-i Rasûlullah'dan birisidir.⁶²

Oysa selamlaşma, merhaba ve göz göze bakışarak musafaha mü'minler arasında sevgiyi tesis etmek, ülfeti koyulaştırmak ve kardeşlik bağlarını güçlendirmek içindir. Bunu temin etmeyen hiçbir ilgi ve ilişki İslam âdâbından sayılamaz. Çünkü maksat gönüllerin fethidir. Söz gelişi birbirinin gıyabında demediği söz bırakmayan iki kişi, belli ki birbirine karşı gönülleri son derece irak. Bu hallerine rağmen tokalaşmakla ne elde edebilirler ki! Samimiyet yok, birbirleri hakkında hayır dua yok, aralarında ülfet yok.

Burada aslolan, "Kovboyların karşılaştıkları zaman, birbirlerine karşı silah çekme niyetinde olmadıklarının ve bunun isbatı için de sağ ellerini öne uzatmalarının zamanla tekâmül ederek uzanan ellerin birleşmesi"⁶³ değil; Hz. Rasûlullah'ın ve ashabının, İslamî şuurla bir dostluk ve bağlılığın gerçekliğini ortaya koymaktır. Elleriyle temas kurarken dilleriyle de hayır duâ etmek suretiyle gerçek kardeşlik duygusunu gönüllerine indirmektir. Sonuçta Allah'ın rızasına birlikte ermektir. Tokalaşmak, bu özelliğini kaybettikten sonra, düello için birbirine şans dilemek üzere el sıkışanlarınkinden ne farkı olabilir ki?

Musafaha yerine tokalaşma, din açısından reddedilecek bir ifade biçimi değildir. Ama tokalaşmanın sonunda öpüşme; özellikle erkeklerle kadınların tokalaşıp öpüşmeleri İslam âdâbına tamamen aykırıdır. Hatta haramdır.

⁶¹ Buhârî, İsti'zan, 28, VII/138.

⁶² Kâtip Çelebi, *Mizanu'l-Hak Fî İhtiyari'l-Ahakk*, Türk Kültürü Kaynak Eserler Dizisi, M.E.Basımevi, İst. 1972, s.75, 76; *İslam'da Tenkid ve Tartışma Usûlü*, açıklamalarla sadeleştiren, Mustafa Kara, İst. 1981, s.124.

⁶³ *Seksoloji-Cinsî Bilimler Mecmuası*, İst. Şubat, 1951, Sayı: 23, s.32.

Kâtip Çelebi, zamanında musafahanın değiştirilmiş şekli hakkında bize şu bilgiyi vermektedir: Musafaha el (üstüne el ile) tutuşmaktır. Aslında bîat'ta ve buluşmalarda sünnet idi. Peygamber (sav)'in yüce arkadaşları (Allah hepsinden razı olsun) birbirleriyle karşılaştıkça el tutuşup “*Ğaferallah lena ve leküm/Allah bizim de sizin de günahlarımızı bağışlasın!*” derledi. Ve bu konuda nice güzel hadisler rivayet olunmuştur. Sonra mülakatta (karşılaşmalarda) musafaha olunmaz oldu. Namazlardan sonra ve çoğu Osmanlı Devleti Aliyesi zamanında, Cuma namazlarından sonra musafaha edilirdi. Örf ve âdete dayanan bir bid'at olduğu için bazı vaizler söyleyip Râfiziler (şianın aşırılıkla nitelendirilen bir kolu) âdetidir diye yasaklayınca fetva istenmiş: “Râfiziler âdeti olan beş vakit namazdan sonra ettikleri musafahadır. Cumadan sonra olan ayrıdır” diye fetva verdiler. Zira yerleşmiş olan bid'atlarda, mümkün olduğu kadar bir kulpunu bulup iyiliğe yormak yeğrekdir (iyi, daha üstün). Bunda da biraz dedikodu olmuştu; lâkin ifrat ve tefrit olmayıp halkın birazı vazgeçti ama avamın çoğu arasında, hele bayramlarda vacip bir buyrukmuş gibi yerine getirdiler. Bu yolda da itidal budur ki, cuma günü camilerde, kişi önce kendi elini uzatmasın. Eğer yanında oturan uzatırsa ne çare musafaha eyleye. Zira elini uzatanla musafaha etmezse o adam ya utanır, ya da kırılır. Elbette ne olursa olsun, gönlüne dokunur onun... Bu zaman bu bid'atı işlemek mü'minin kalbini kırmaktan ehvendir. Bu ince noktayı belirttikten sonra, âdete uyararak ilk önce musafaha için kendisi elini uzatsa da âsi ve suçlu sayılacak kadar bir nesne yoktur. Beis de yoktur...”⁶⁴

9. El ve Etek Öpme

Selâmlaşp musafaha yaptıktan sonra küçükler tarafından büyüklerin ellerinin, büyüklerin de küçüklerin alın yahut yanaklarından öpmeleri asr-ı saadetten beri Müslümanlar arasında yaygın bir âdettir.⁶⁵ Sahabe-i kiramın, Rasûlullah (sav)'in elini öptüğüne dair sahih kaynaklı hadislere⁶⁶ bakarak el öpmenin, İslam'a uygun bir kural olduğu fikriyle beraber, yağcılık, riyakârlık ve tabasbus gibi

⁶⁴ Kâtip Çelebi, *Mîzanu'l-Hak*, s. 75, 76.

⁶⁵ Büyüklerin önünde eğilip yer öpmek, meliklerin yahut âmirlerin dizlerine kapanıp ayaklarını öpmek, şahsa ulûhiyet isnadı anlamı taşıyacağı ve diğerini zelif ve küçük düşüreceği için bu şeklin dînen hoş karşılanması mümkün olmayan bir davranıştır. Aynı şekilde yabancı kadınların ve genç kızların, sosyetenin bir kesiminde âdet olduğu veçhile ellerini öpmek de müstehcen oluşu ve zinaya yaklaşıtrıcı özelliği sebebiyle uygun değildir. (Geniş bilgi için bkz. Kâtip Çelebi, *Mîzanu'l Hak Fî İhtiyari'l Ahakk*, s.195 vd. Çünkü Allah(cc) “Zinanın açığına da gizlisine de yaklaşmayın” âyetiyle kadınların, bilhassa genç kadınların ellerinin öpülmesini de yasaklamıştır denilebilir.

⁶⁶ Tirmizî, Cihad, 36, 1716. H., IV/215.

kötülöklere neden olması sebebiyle İslam'a uymayan yönleri de mevcuttur. Buna rağmen bir saygı ve sevgi ifadesi olarak yaşlıların saygıdeğer büyüklerin; bilhassa özel gün ve karşılaşmalarda eli öpülecek kimselerin ellerini öpmek, dinen olmasa bile örf bağlamında güzel bir edeb kuralıdır.

Bu muâşeret kaidesi, toplumumuzda da hüsn-i kabul örmüş “Anne ve babaların, öğretmenlerin, ağabey ve ablaların özellikle bayram günlerinde tüm büyüklerin elleri öpülür” geleneği yerleşmiştir.

Şu kadar var ki, büyüklerin önünde eğilip yer öpmek, meliklerin yahut âmirlerin dizlerine kapanıp ayaklarını öpmek, şahsa ulûhiyyet isnadı anlamını taşıyacağı ve diğerini zelîl ve küçük düşüreceği için bu şeklin dînen hoş karşılanması mümkün değildir.

Kadınların da eli öpülür. Ancak annelerin, ablaların, yaşlıların ve muallimelerin dışındaki yabancı kadınların ve genç kızların ellerini öpmek şahsı lekeleyici; özellikle “Zinaya yaklaştırmacı” olması sebebiyle uygun görülmemiştir.⁶⁷ Çünkü Allah (cc):

وَلَا تَقْرُبُوا الزَّوْجَاتِ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

“Zinaya da yaklaşmayın! Çünkü o aşırılıktır ve çok kötü bir yoldur.”⁶⁸

Zina aşırılık olunca Yüce Mevla:

وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطْنَ

“Fuhşun/aşırılıkların açığına da yaklaşmayın, gizlisine de!”⁶⁹ âyeti delil gösterilerek kadınların, bilhassa genç kadınların ellerinin tutulması, tokalaşılması ve öpülmesi nehyedilmiştir, denilebilir.

⁶⁷ Kâtip Çelebi, *Mizanu'l-Hak*, s. 75, 76; *İslam'da Tenkid ve Tartışma Usûlü*, s. 195 vd.

⁶⁸ İsrâ, 17/32. Zina, mükellef bir müminin, aklı, şuuru yerinde iken, hiçbir baskı söz konusu olmadığı hâlde karşı cinsten bir insan ile nikâhsız olarak girdiği fiili bir cinsel ilişkinin adıdır. İslam'da zina, kötü bir cinsel tatmin yoludur. Ona yaklaşılması, yani zinaya sevk edecek hâl ve durumlarda bulunulması bile yasaktır. O sebeple zina haramdır ve tövbesinde yeniden iman etme şartı bulunan üç büyük günah/kebire birisidir. (Bkz. Furkan, 25/68-70 Rasûlullah (sav), “Zani, zinası esnasında mümin değildir...” hadisiyle müminleri uyarmıştır. İslam ilim adamları, zina, haksız yere adam öldürme ve şirkten dolayı tövbe etmeden ölen kimsenin ahirette affedilip edilmeyeceği hususunda tartışmışlardır. İbn Abbas'a ve Zemahşeri'ye göre, büyük günah sahibi bir Müslüman tövbe etmeden ölmüşse, onun affı umulamaz. (Zinanın cezası hak. bkz. Nûr, 24/2, 3; Furkan, 25/68-71; M. Zeki Duman, *Beş Surenin Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara, 1999)

⁶⁹ En'am, 6/151. Burada 'fevahiş'ten maksat, aşırılıklar; özellikle de zina ve ona götüren yollardır. Zira zina, haksız yere adam öldürme ve şirk büyük günahlardandır. Yüce Allah “Eğer siz, yasaklanan büyük günahlardan uzak durursanız Biz de sizin küçük günahları-

Din ve takva yönünden hiçbir özelliği olmayan kimselerin, sırf riya kastıyla ellerini öpmek de hoş karşılanmaz. İmam-ı Nevevi'nin beyanına göre: *“Bir kimsenin züht ve takvasından, ilim ve şerefinden dürüstlük ve adaletinden ve dinî sebeplerden dolayı eli öpülürse bu adaptandır. Fakat zenginliği ve dünyalığı için ve dünyada önemli olan rütbe ve saltanatı için olursa bu da tahrimen mekruhtur. Hatta bu maksatla el öpmenin haram olduğunu söyleyenler dahi mevcuttur.”*⁷⁰ Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, saygı değer insanların, âlimlerin, üstad ve faziletli kimselerin, özellikle saygı ve hürmet tezahürü olarak muayyen zamanlarda anne ve babaların ellerini öpmek önemli bir muâşeret kaidesidir. Rasûlullah (sav) bu davranışları için ashaba müsaade ettiği gibi bizzat kendi elini dahi öptürdüğü vâkidir. İbnu Ömer'in (ra) anlattığına göre şöyle demiştir: *“Biz bir savaştan kaçmış idik. Savaş neticesinde herkes Medine'ye döndüğü halde biz, bu halimizle Rasûlullah'ın yanına nasıl varabiliriz derken Enfâl sûresinin 26'ncı âyet-i kerîmesi nazil oldu. Biz Medine'ye girelim mi, girmeyelim mi? diye düşünürken bir de Rasûlullah'ın sabah namazına çıktığını gördük. Ve: ‘Bizler savaştan kaçanlarız, ya Rasûlullah!’ dedik. Rasûl-i Ekrem (sav): ‘Hayır, siz güç kazanmak için geri çekilip tekrar savaşacak olan kimselersiniz. Savaştan kaçanlar değilsiniz’ buyurdu. Biz derhal elini öptük.”*⁷¹

İslam İlim adamları, öpmenin hükmünden bahsederken durum itibarıyla öpmenin sınırlarını şu şekilde açıklamışlardır:

1. Çocuk, sevgi sebebiyle yanağından,
2. Anne ve baba rahmet sebebiyle başından,
3. Kardeşler, şefkat sebebiyle alınlarından,
4. Hanım, şehvet sebebiyle dudağından,
5. İlmiyle âmil âlimler, adaletli hâkimler ve benzeri hayırlı kişiler selamlama sebebiyle ellerinden öpülür.⁷²

nızı örter, sizi değerli bir yere/cennete girdiririz.” (Nisâ, 4/31 buyurmuştur. (Zina ve hükmü hakkında bkz. İsrâ, 17/32; Nûr, 24/2, 3; Furkan, 25/68-71

⁷⁰ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, Trc. 2, s.351.

⁷¹ Tirmizî, *Cihad*, 36, 1716. H., IV/215.

⁷² Mahmud Şeltut, *el-Fetvâ*, Beyrut, 1975, s. 225, 226.

“İbrahim’in, ikramda bulunduğu misafirlerinin hikâyesi sana gelmişti; onlar İbrahim’in yanına girdi ve: “Selâm” dediler; İbrahim de: “Size de selâm, ey garip kişiler!” dedi. Sessizce hanımına gitti ve kızartılmış bir dana etiyle geldi; onu misafirlerine sunup: “Buyurmaz mısınız?” dedi. Aniden içine bir korku düşürdü! Onlar: “Korkma!” dediler ve ona bilge bir oğlan çocuğu müjdesi verdiler.”

(Zariyat, 51/24-28)

D. MİSAFİR KARŞILAMA VE MİSAFİRLİK ÂDÂBI

Kur’an-ı Kerim’de misafir ve misafirlik söz konusu olduğu zaman ilk akla gelen isim İbrahim (as)’dır. Çünkü onun misafirlerine son derece nazik, cömert ve güzellikle yaklaşması, onlara içtenlikle ikramda bulunması onu ön plana çıkarmaktadır.¹ Oysa misafir ağırhayanların en iyisi Allah Azze ve Celle’dir. Zira Nuh’a (as) Yüce Rabbi gemiye bindiği zaman şöyle dua et, buyurmuştur:

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

“Rabb’im, beni mübarek bir yere indir! Konuk edenlerin en iyisi sensin!” diye dua et!”²

Yani Rabb’im, beni güven içerisinde ekip biçmeye elverişli; hayırlı, bereketli bir kara parçasına indir; lütfunla bizi kendine misafir et, ağırla; çünkü sen konuk ağırlayanların, ikramda bulunanların en iyisi, en cömerdisin! dedi.

Elbette Allah’tan daha cömerdi yoktur! İnsanlar içerisinde ise, İbrahim (as) hem varlıklı hem de cömert bir insandır. O sebeple misafirlik konusunda ilk akla gelen o olmaktadır.

¹ “Elçilerimiz İbrahim’e müjde getirmiş ve ‘Selâm’ demişlerdi; İbrahim de onlara ‘Size de selâm olsun!’ dedi. Sonra İbrahim, çok geçmeden onlara kızartılmış dana eti olan bir sofraya sundu. Ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce, davranışlarını yadırgadı ve içine bir korku düştü. Elçiler ‘Korkma, biz Lût kavmi için gönderildik’ dediler.” (Hud, 11/69-70)

² Mü’minun 23/29.

Biz burada Hz İbrahim'in (as) ev sahipliğini esas alarak, ondan ve ev sahipliğinden bahseden ayetler üzerinden ev sahibinin ve misafirlerin âdâbından söz edeceğiz.

1. Ev Sahibinin Âdâbı

Hazarda olsun seferde olsun her Müslümanın birbirine ikramda bulunup yardımlaşmaları, hatta iyilik edip hediye takdim etmeleri İslam'ın genel ve en önemli prensiplerinden birisidir. Düşküne yardım elini uzatmak, yolcuyla madden ve manen takviye etmek, hasta ve kimsesizleri ziyaret edip tasa ve kederlerini hafifletmek, Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın emri, pratikte de Rasûlullah'ın seve seve yaptığı ve ahabına sık sık yapmalarını tavsiye ettiği sünnetlerindedir.

İmam Gazali, Hatem-i Esam'ın şöyle dediğini rivayet eder: “*Şu beş şey dışında acele etmek şeytandır. Zaten bu beş şey de Peygamber Efendimiz Hz Muhammed (sav)'in sünnetindedir. Misafire ikram etmede, cenazeyi kefenleyip defne hazır hale getirmede, bekarları evlendirmede, borcu ödemede ve günahlara tevbe etmede.*”³

Misafirlik yorucu uzun yolculuk, gece karanlığı, soğuk ve sıcak, vahşilerden korunma mecburiyeti sebebiyle sığınma ve korunma amacıyla zaruri bir durum olduğu gibi, bazan da özellikle ziyaret kastıyla olan özel bir durumdur. Her iki hâlde de, evine gelinen kimseye din ve ahlak açısından bazı mükellefiyetler yüklemektedir. Konuğu düzgün bir kıyafet ve güler yüzle karşılamak, rahat ettirmek, ihtiyaçlarını gidermek, ikram edebileceği yiyecek ve içeceklerin en iyisini ikram etmek ev sahibine düşen ahlaki görevlerdir.

Kurtubî, İbnu'l-Arabî'nin: “*Misafir kabul etmek farz-ı kifayedir*” fikrini; bazı âlimlerin de genel anlamıyla yiyecek ve barınacak yerlerin olmayışı sebebiyle köylerde vacip, şehirlerde ise, oralarda yiyecek (satılan yerler) ve sığınılacak (hanlar, oteller v.s.) mekânlar çok olduğu için vacip değildir, görüşlerini naklettikten sonra; “*Şüphesiz, misafir kerim, misafirlik de kerâmettir. Yabancıları kabul etmek farzdır*” şeklinde kendi görüşünü beyan etmiştir.⁴ Ayrıca “*Misafir kabul etmek mekârim-i ahlâktan olup İslam'ın âdâbından, nebî ve salihlerin de ahlâkındandır*” sözleriyle de bu güzel âdâba ve ahlâka teşvik etmiştir.

Hz. Peygamber, “*Allah'a ve âhiret gününe inanan misafirine ikramda bulunsun. Bir gün ve bir geceden ibaret olan caizesini yerine*

³ İmam Gazâlî, *İhya*, 2/16.

⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX/65.

getirsin”⁵ sözleriyle, misafire ikramla îmanı bir arada zikretmiş, böylece misafire ikramın önemine işaret etmiştir.

İmam-ı Gazâlî'nin naklettiğine göre: “Bir gün İmam Mâlik (ra) kendisine misafir gelen İmam-ı Şâfiî hazretlerinin eline su dökmüş ve; ‘Sakin ha! Benden gördüğün hareket seni utandırmasın ve de şaşırtmasın; zira misafire hizmet etmek farzdır’ demiştir.”⁶

Nakletmiş olduğumuz bu güzel söz ve davranışlar açıkça gösteriyor ki, misafir kabul etmek ve ona ikram, izzette bulunmak, Müslümanlar için önem verilmesi gereken inançla, insanlıkla ilgili bir konudur. Hâl böyle olunca, konu ile ilgili âyet-i kerîmeleri tesbit edip gerekli âdâbı şu şekilde sıralamamız mümkündür:

a. Misafir Güzel Bir Kıyafetle Karşılmalı

Her Müslümanın güzel giyinmesi, özellikle düğün ve bayram gibi sevinçli günlerinde süslenmesi lâzım geldiği gibi, misafir kabul edeceği günlerde de, gelen misafirlere hoş görünümü ile de ikramda bulunmuş olmak için temiz ve yeni elbiseler giyinmesi İslam dininin arzu ettiği âdâptandır. Bazı kimseler, taassupları sebebiyle dünyada güzel giyinmenin gerekli olmadığını söyleyeler de Allah Teâlâ'nın;

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı ziyneti ve temiz, hoş rızıkları kim haram etti?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir; ahirette ise sadece mü’minleredir.’ Biz, bilenler için ayetlerimizi işte böyle açıklamaktayız.”⁷ âyeti, yiyecek, giyecek ve süslenilecek şeylerin mubah olduğuna delâlet eder. Bir kavle göre de, israfa dalmamak şartıyla, tezyinatın her çeşidinin mübahlığına delil sayılır.⁸

Yine Yüce Allah’ın:

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“Ey Âdemoğulları, mescide gittiğiniz her seferinde süsünüz olan elbiselerinizi giyiniz; yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Çünkü O israf edenleri sevmez.”⁹ âyet-i celîlesi, özellikle inananların toplantı

⁵ Buhârî, Edeb, 15,VII/104.

⁶ Gazâlî, İhya, II/8.

⁷ A’raf, 7/32.

⁸ Râzî, Mefatihul-Gayb, XI/63.

⁹ A’raf, 7/31.

yeri olan mescidleri zikretmek suretiyle örtünüp güzel giyinmelerini tavsiye etmiştir.

Kur'a-ı Kerim'de "Yevmü'z-ziyneh"¹⁰ tabiri, insanların süslenmeyi adet haline getirdikleri bayram günleri anlamında kullanılmıştır. İbn Kesir demiştir ki; "*Ziynet günü, Mısırlıların 'yılbaşı' denilen yılın ilk günü ve tatil günleridir.*"¹¹

İslam âlimlerinin ekserisi, Müslümanların, eğer mümkünse, iş hâricinde, bilhassa bayram ve düğün, özel gün ve özel şahıslarla görüşme esnasında düzgün bir kıyafet içerisinde olmaları Cenâb-ı Hak tarafından helâl kılınmıştır demişler; tekebbüre sebep olmadığı müddetçe güzel giyinmenin hiçbir mahzurunun olmayacağını beyan etmişlerdir.

Rasûlullah (sav) de şahsî hayatında, daima güzel giyinir, ashabına da güzel giyinmelerini tavsiye ederdi. Mesela; Ebu'l-Ahvas'ın babasından naklettiğine göre şöyle demiştir: Bir gün kılık kıyafetimi kötü olduğu hâlde Rasûlullah'ın yanına girmiştim. Bana: "*Senin giyecek güzel bir şeylerin var mıdır?*" dedi. O da: "*Evet, Allah (cc) bana her şeyden vermişti*" şeklinde cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber "*Madem ki malın var, öyleyse varlığı üzerinde belli olsun*" buyurmuştur.¹²

Rasûlullah (sav) kendisine elçi geldiği zaman, özellikle daha güzel elbise giyindiği, Hz. Esmâ'nın, üzeri oluklarla süslenmiş ve yünden dokunmuş bir elbiseyi göstererek: "*Bu Rasûlullah'ın, gelen elçileri karşılamak için bir de cuma günleri giyindiği cübbedir*"¹³ mealindeki rivayetinden de anlaşılmaktadır.

Şüphesiz her zamanki kıyafetle, bilhassa yağlı, kirli iş elbisesiyle misafir karşılamak; ne kadar güzel yüz gösterilse de kıyafeti gülmediği için misafiri memnun edemeyebilir. Atalarımızın: "*Kalbini ve evini daima temiz bulundur, zira ölümle misafirin ne zaman geleceği belli olmaz*" tavsiyelerine de uyararak ev sahibinin evini, kendi ve çocuklarının kıyafetini düzgün ve güzel göstermeye gayret etmesi misafir için ayrıca bir ikram olacağından bu âdâba uymak, ev sahibi için önemli bir terbiyenin gereği olmalıdır. Burada Rasûl-i Ekrem (sav)'in, yukarıda birkaç kez naklettiğimiz şu hadisini tekrar da olsa, zikrederim:

¹⁰ Bkz. Taha, 20/59.

¹¹ İbn Kesir, *Tefsir*, V/293

¹² Nesâî, *Ziynet*, VIII/196.

¹³ Müslim, *Libas*, 2, 2069, H., III/1641.

“Güzel görünüm, teennî/düşünerek hareket etmek ve iktisat/ölçülü davranmak peygamberlerin ortak ahlakındandır.”

b. Misafire Güler Yüz Gösterilmeli

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde misafir karşılama ve ağırlama hususunda da İbrahim (as)'ı bize örnek göstermiştir, diyebiliriz. Çünkü Yüce Mevlamız Hud, 11/69-76, Hicr, 15/51-60 ve Zariyat, 51/24-37. Ayetlerinde anlattığına göre, insan şekline bürünmüş iki meleği elçi olarak göndermişti. İbrahim (as) onların melek olduklarını bilmediği için kendisine gelen garip iki kişiyi, iki Tanrı misafiri sandı ve derhal güler yüzlü ve cömertçe davranışlarıyla onları ağırlamaya koyuldu. Onun misafirlerine karşı tüm davranışları o yönden de Müslümanlar için numune-i imtisal olduğunu ortaya koymuştur.¹⁴

Meşhur müfessirlerden Fahrüddin Râzî, İbrahim'in (as) misafirleri ile ilgili tüm davranışlarını âdâb-ı muâşeret için esas ittihaz edinmiş ve tefsirinde bu anlamda değerlendirmiştir. Rasûlullah'a hitapla inzal buyurulan şu ayetleri burada hatırlatmak isteriz:

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ صَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ. إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ.
فَرَأَى إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجَلٍ سَمِينٍ. فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ.

“İbrahim'in, ikramda bulunduğu misafirlerinin hikâyesi sana gelmişti; onlar İbrahim'in yanına girdi ve 'Selâm' dediler; İbrahim de 'Size de selâm, ey garip kişiler!' dedi. Sessizce hanımına gitti ve kızartılmış bir buzağı etiyle geldi; onu misafirlerine sunup 'Buyurmaz mısınız?' dedi...”¹⁵

Bu kıssada, misafirlerin “Güler yüzle karşılanmaları, en temiz ve en güzel yere alınmaları, acele olarak kendilerine yemeklerin en üstününün hazırlanıp”¹⁶ cömertçe sunulması, sonra da nazik bir dille “Buyurmaz mısınız, yemez misiniz?” demesi, misafir karşılayıp ağırlamanın şekline de işaret sayılmaktadır.

Evzâî'nin: Misafire ikram nasıl olur? sorusuna, “Güler yüzle karşılayıp, hoş sohbet etmekleedir,”¹⁷ cevabı da bu kanaati desteklemektedir. Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz, “Güler yüz bile sadakadır.” dememiştir midir? Bilinmelidir ki, hüsn-i kabul, misafire sunulan ilk ikram olarak nitelendirilir.

¹⁴ Allah Teâlâ Mümtahine, 60/6-7. Ayetlerinde İbrahim (as)'ı bizlere örnek göstermiştir.

¹⁵ Zariyat, 51/24-27.

¹⁶ Râzî, *Mefatihul-Gayb*, XXVIII/210.

¹⁷ Gazâlî, *İhya*, II/18.

Selâmına mukabil en güzeliyle selâmlamak da hem Allah Teâlâ'nın emri hem de hüsn-i kabulden addedilmektedir. Zira İbrahim (as)'in, gelen misafirlerine: *قَالُوا سَلَامًا* 'şeklindeki selâmlarına "selâmen" şeklinde değil de merfu' olarak: *سَلَامٌ* şeklinde cevap vermesi bu sebeptir. Çünkü Bu tip ifadelerde ref' sübût ve devamlılık ifade ettiği için İbrahim (as) "Selâmun" demekle onları en güzel şekliyle selâmlamış oldu, denilmiştir.¹⁸

Zaten çoğu kez, ev sahibinin karşılayışı, yapacağı tüm ikramın başlangıçtaki özeti sayılır. Bu münasebetle misafiri karşılarken de güler yüz gösterip, geldikleri için sevinildiği; en azından hoşnutsuzluk duyulmadığı intibaini verdirecek bir şekilde tatlı ve yumuşak bir sesle selâmlamak lâzımdır.

c. Misafirler Bir Müddet Yalnız Bırakılmalı

Misafirlerin, hüsn-i kabulle karşılanıp istirahat edecekleri yere alındıktan sonra uygun bir şekilde yanlarından uzaklaşıp bir müddet yalnız bırakılmaları da yine âyet-i kerîmenin içerdiği âdâptan sayılmaktadır. Zira Allah Teâlâ'nın, İbrahim (as) hakkında:

فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ "Sür'atle hanımının yanına sıvışıp gitti"¹⁹ demiş olması

bu âdâba örnek gösterilmiştir. Mesela Fahreddin Râzî, "İstirahat etmeleri ve de ev sahibinin yanında utançlarından dolayı yapamayacakları bir kısım ihtiyaçlarını yerine getirmeleri için normal bir süre misafiri yalnız bırakmak müstahsen kabul edilmiştir."²⁰ sözleriyle hem uzak yoldan gelen misafirin istirahat etmesine, hem de ev sahibinin misafiri için hazırlayacağı yemek vs.'ye fırsat tanınmış olması bakımından yerinde bir davranış olur.

Bilhassa uzak yoldan gelmiş bir misafirin, dinlenmesine ve gerekli ihtiyacını gidermesine fırsat tanımadan oturup sohbete dalmak veya derhal yemeklerini önlerine getirmek, yorgunluklarının nazar-ı itibara alınmaması olur ki, bu misafire ikramda önemli bir hata sayılabilir. Bununla beraber misafiri bekletecek kadar uzun süre yanından ayrılmak da pek hoş sayılmaz. Oldukça ölçülü olmak lâzımdır.

d. İkrâm İçin Telaşlanmaya Lüzum Yok

Misafire sunulacak yiyecek ve içecekler, eğer geleceği belli ise, önceden hazırlanmış olmalıdır. Değilse, yemek hazırlayacağım diye

¹⁸ Bkz. İbn Kesîr, II/451.

¹⁹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XVIII/214.

²⁰ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXVIII/214.

telaşa kapılıp patırtı gürültü yapmak asla uygun karşılanmaz. Ne kadar gizli ve gürültüsüz hazırlırsa o kadar hoş olur. Bir de ikramda biraz acele etmek lâzımdır. Zira İbrahim'in (as) gizlice hanımının yanına sıvışıp yemeği kendinin hazırlamış olmasının bu kurala işaret olduğunu belirten Râzî, sebebini de *“Misafirlerin yemek hazırlanmasına mani olmaması gayesini taşır”* şeklinde açıklamıştır.²¹

Âyet-i kerîmede olduğu gibi seçkin âlimlerimiz de aynı konuya işaret etmişlerdir. Meselâ; İmam-ı Gazâlî, *“Yemeği acele hazırlamak Rasûlullah'ın 'Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanan misafirine ikram et-sin' hadisinde kastedilen ikramdandır”* derken,²² Hatim el-Es'am da *“Acelecilik şeytandandır. Yalnız beş yerde sünnetten olup onlar da şunlardır: 1-Misafire yemek sunmakta, 2- Bakire kızı evlendirmekte, 3- Ölüyü teçhiz ve definde, 4- Borcun ödenmesinde, 5- Günahlara tevbe etmekte.”*²³

Yemek hazırlarken uyulması lâzım gelen âdâptan biri de, evde mevcut olanların en güzelinden hazırlamaktır. Allah Teâlâ buna:

فَمَا لَبَسَ أَنْ جَاءَ... فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ *“Semiz bir dana eti getirdi.”*²⁴ Ayrıca,

فَجَاءَ بِعِجْلٍ حَنِينٍ *“Fazla beklemeden kızartılmış bir dana (eti) getirdi”*²⁵ âyet-i kerîmeleriyle işaret etmiştir, denilmektedir.

Kurtubî'nin tefsirinde naklettiğine göre Katâde demiştir ki: *“O anda İbrahim'in (as) mallarının hepsi sığır cinsinden olduğu için sığırlarından taze ve semiz bir erkek buzağıyı seçmiş, bizzat kendisi kızartıp hazırladıktan sonra misafirlerine takdim etmiştir. Şayet bundan daha güzel, eti daha lezzetli bir hayvanı olsaydı mutlaka onu ikram ederdi.”*²⁶ Her şahıs da evinde olanların en iyisini, en güzel bir şekilde hazırlarsa, âyet-i kerîmde bahsolunan ikramda bulunmuş sayılacağı muhakkaktır. Fakat bundan, *“Her insan, misafirlerine mutlaka buzağı kesmelidir”* anlamı da çıkarılmamalıdır. Çünkü bu, olmayanlar için büyük bir külfettir.

Selmân-ı Fârisî demiştir ki, *“Rasûlullah bize yanımızda olmayan şeyi temin etmemiz için zorlanmayıp, aksine evimizde olanı ikram etmemizi emretti”* sözünü naklettikten sonra Gazâlî, kendisinin de

²¹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXVIII/213.

²² Gazâlî, *İhya*, II/9,10; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX/64,65.

²³ Gazâlî, *İhya*, II/9,10; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX/64,65.

²⁴ Zâriyât, 51/26.

²⁵ Hûd, 11/69.

²⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XVII/46.

aynı kanaatte olduğunu belirtip Fudayl b. İyaz'ın şu sözünü nakletmiştir: “Nâs tekellüf ve zorluk sebebiyle birbirinden alâkayı kesiyor. Birisi davet ettiği kardeşine çok külfet ettiği için arkadaşı da bir daha gelmiyor, gelmeyişine (bir yönüyle) kendi davranışı sebep olmuş oluyor.”²⁷

Hız. Ali'nin (kv)'de kendisini davet etmek isteyen bir kimseye şu üç şartı koştuktan sonra davete icabet ettiği söylenmektedir:

- a) Çarşıdan bir şey getirmeyeceksin,
- b) Evinde olanı da esirgemeyeceksin,
- c) Çoluk çocuğuna zarar vermeyeceksin.”²⁸

Buraya kadar kaydetmiş olduğumuz düşüncelerden anlaşılıyor ki, misafire ikram ederken gürültüsüzce, evde mevcut olanları, en güzel bir şekilde ve kısa zamanda hazırlayıp misafire güler yüzle sunmak, yemek hazırlama konusunda uyulması lâzım gelen ve Kur'ân'da işaret edilen âdâptandır.

Şurasını da belirtelim ki, bu gün şehir hayatı yaşayanlar için çarşıya gitmeden yemek hazırlamak mümkün olmayabilir. Bu hâlde çarşıya gitmemek söz konusu değildir. Çünkü her şey, ancak zamanında çarşıdan temin edilmektedir. Bu nedenle konuyu dar çerçevede içerisinde düşünmemek lâzımdır. O zaman için, özellikle köylerde yaşayanlar için düşünülebilen şeyleri şehirde yaşayanlar için de düşünmek normal olmasa gerektir. Şehirde oturanların, çarşı veya pazara gitme imkânları olduğu hâlde “Ne yapayım evde olanı getirdim” veya “Ne yapayım evde birşey yok ki!” diyerek misafirini ikram etmeden göndermek en azından nezaketsizlik olmaz mı?

e. Yemeği Takdim Şekli

Yemekler, evlerin durumuna göre, tahsis edilmiş olan yemek salonlarında verilebileceği gibi, mümkün değilse misafirlerin kabul edildikleri oda veya bölümde de takdim edilebilir. Zira âyette;

... فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ ...

“İbrahim yemeği önlerine getirdi...”²⁹ denilmesi, yemeği misafirlerin bulunduğu yere getirmek gerektiğine işaret sayılabilir. Çünkü misafirlerin, yemeğin hazırlandığı yere götürülmesi, yeniden merte-

²⁷ Gazâlî, *İhya*, II/10.

²⁸ Gazâlî, *İhya*, II/10.

²⁹ Zâriyât, 51/27.

belerine göre tanzim edilmelerini gerektireceği için zorluğa sebebiyet verebilir.³⁰

Yemek esnasında sohbet etmek müstahsen görüldüğü ve en tatlı sohbetin orada olabileceği nedeniyle, misafirlerin yemek esnasındaki tanzimi önemli sayılır. Her şahsın rahatlıkla yanındaki ile sohbet edebilmesi için meslek ve kültür bakımından bir denkliğin olması; yanyana oturacak misafirlerin bu düşünceye göre yerleştirilmesi icab eder. Bu mülâhazalarla davetlilerin salon değiştirmeleri, önceden belirtilen düzenin bozulmasına ve karışıklığa sebep olacağı için yemeğin misafirlerin yanına getirilmesi uygun görülmektedir.

Misafirler yemeğe buyur edilirken kullanılacak tâbirin de önemli oluşu sebebiyle Allah Teâlâ Kur'ân'da buna da işaret buyurmuş ve İbrahim'in (as) "*Yemez misiniz, buyurmaz mısınız?*" şeklindeki nâzik daveti misal gösterilmiştir.

Fahreddin Râzî: "*Haydi yiyin!*", "*Buyurun!*" tâbirlerinin normal bir davet şekli olarak kabul edilmesine rağmen, nazik bir ifade olmayacağını beyanla, bunun yerine, âdâbın en güzelini seçmiş, "*Buyurmaz mısınız, yemez misiniz?*" şeklindeki mütevazi dâvetin daha kibarca olacağına işaret edilmiş³¹ demiştir.

f. Yemekte Misafirlerle İlgilenilmeli

Misafirleri, yemek esnasında farkına vardırılmadan kontrol edip varsa ihtiyaçlarını hemen karşılamak ve "yeyip-yemediklerine bakmak, yemeleri için teşvikte bulunmak da yine ev sahipliğinin âdâbındandır." Zira İbrahim'in (as) korkuya kapılması bu kontrol neticesinde olmuştu:

فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ...

"*Misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını gördüğünde, onlardan şüphelendi ve korkuya kapıldı*"³² âyeti bir yönüyle de bu noktaya işaret etmektedir.³³ Çünkü yiyip-yemediklerine dikkat etmese, İbrahim (as) yemediklerinin nasıl farkında olacaktı? Dolayısıyla bu niyetle ve fazla farkına vardırılmadan yemelerinin kontrol edilmesi ayıp sayılmaz. Ayıp kabul edilen; sık sık misafirin tabağını kontrol etmek ve hemen her defasında ağzına yaklaştırdığı kaşığa bakmaktır. Rasûlullah (sav), ev sahibinin, normal aralıklarla üç defa misafi-

³⁰ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXVIII/214.

³¹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXVIII/214.

³² Hûd, 11/70.

³³ Kurtubî, *el-Camî' li Ahkâmî'l-Kur'an*, IX/65.

rini yemesi için teşvikte bulunulmasının icabettiğine işaret etmiştir.³⁴ Ki, bu şekildeki hareket, ev sahibinin cimri olmadığını beyanla beraber; misafirlerin yemeleriyle hoşnut olduğunu da ifade eder. Misafirlerin varsa isteklerini yerine getirir, değilse memnuniyetlerini arttırır. Fakat devamlı “Ye!” demek de can sıkıcı olmaktan hâli değildir. Bunu da akıldan çıkarmamak lâzımdır.

g. Misafirlere Hizmet

Misafirlere, bizzat ev sahibi hizmet edip ikramda bulunabileceği gibi hizmetçisi vs. de hizmet edebilir. Ancak devamlı olarak hizmetçilerin hizmet etmesi yerine ev sahibinin de hizmete zaman zaman iştirak etmesi misafirlerine ikramda ziyadelik anlamına gelebileceği gibi, misafirleri de memnun edeceği muhakkaktır.

İbrahim’in (as) bizzat kendisinin buzağıyı kesip kızartması ve iki erkek misafirine sunması bu âdâba işaret ettiği gibi; Rasûlullah (sav)’in, Habeşistan’dan gelen elçilere, sahabe-i kiramın “*Siz oturun ya Rasûlullah, biz hizmet ederiz*” demelerine rağmen; Rasûl-i Ekrem (sav)’in: “*Hayır, bunlar benim ahabıma ikramda bulunan kavmin elçileridir, onlara bizzat ben ikram etmek istiyorum*” buyurmuş³⁵ olması da bu görüş ve edebin uygunluğunu doğrulamaktadır.

İbn Kesîr ve Kurtubî’nin tefsirlerinde naklettikleri: “*İbrahim (as) kendi eliyle buzağıyı kesip, kızarttı ve misafirlerinin önüne getirdikten sonra, onlarla beraber yemeğe oturdu, hanımı Sâre de ayakta misafirlerine hizmet ediyordu*” şeklindeki açıklamaları³⁶ ile İbn Mes’ud’un: “*Hanımı ayakta olduğu hâlde o oturmuş idi*” şeklindeki kıraati³⁷ yemek esnasında İbrahim (as) değil de hanımı Sâre’nin misafirlere hizmet ettiğini göstermektedir.

Müslim’in Sehl b. Sa’d’dan naklettiğine göre, “*Ebû Üseyyid es-Sâ’idî Rasûlullah’ı düşününe çağırmış, hanımı da gelin kıyafetiyle Hz. Peygamber’e hizmet etmişti.*”³⁸ Hadisini naklettikten sonra Kurtubî: “*Âlimlerimiz; bu hadis-i şerif, gelinin kocasına ve arkadaşlarına hizmet edebileceğine delil olacağı gibi, kişinin, hanımını sâlih dostları arasına çıkartıp, onlara hizmet ettirmesinde bir mahzur olmayacağı anlamını da taşımaktadır.*”³⁹ demişlerdir.

³⁴ Hz. Peygamber’in her konuda üç defa tekrarı buna işaret etmektedir. Bkz. Gazâlî, *İhya*, II/10.

³⁵ Buhârî, *İlim*, 30, I/32.

³⁶ İbn Kesîr, *Tefsir*, II/451; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX/68.

³⁷ İbn Kesîr, *Tefsir*, II/451; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX/68.

³⁸ Buhârî, *Eyman*, 21, VII/230.

³⁹ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX/68.

Şunu belirtelim ki, Nebî'nin hanımlarına gelen örtünme emri ile bu ibâha ortadan kalkmıştır. Çünkü Allah Teâlâ, bu âyette, mü'min kullarına: “*Nebî'nin hanımlarından bir meta' isteyeceğiniz zaman perde arkasından isteyiniz. Zira bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için temiz bir harekettir*”⁴⁰ buyurmuştur. Allah'ın (cc) bu emri geldikten sonra, Nebi'nin hanımlarının, mahremleri dışındaki (nikâhlanmaları helâl olan) erkeklere, misafirleri de olsa servis yapıp hizmet ettikleri söylenemez. Ancak mü'minlerin hanımları, az önce de söylendiği gibi, “Salih” dost ve arkadaşlarına İslam'ın tesettür ve edeb kuralları çerçevesinde hizmet etmesinde herhangi bir sakınca olmasa gerektir. Gerekirse hanım, onlarla oturup birlikte yemek de yiyebilir. Zira şu ayetten bu manayı anlamak mümkündür:

“...Sizin kendi evlerinizde, babalarınızın evlerinde, annelerinizin evlerinde, erkek kardeşlerinizin evlerinde, kız kardeşlerinizin evlerinde, amcalarınızın evlerinde, halalarınızın evlerinde, dayılarınızın evlerinde, teyzelerinizin evlerinde, anahtarları sizde olan evlerde ve arkadaşlarınızın evlerinde izinsiz yemenizde sakınıp çekinecek bir şey yoktur. Bu kişilerle bir arada veya onlar olmadan da yemenizde bir sakınca yoktur!”⁴¹

h. Misafir Güler Yüzle Uğurlanmalı

İlgili ayetlerin tamamından anlaşıldığına göre, İbrahim'in (as) misafirleri Lût kavmini helak etmek üzere yola çıkmışlar, semtinden geçerken de Allah'ın lütfedeceği oğlan çocuğu müjdesini kendisine vermek üzere⁴² İbrahim (as)'a uğramışlardı. Daha sonra da oradan ayrılıp asıl görevlerine gitmişlerdi.⁴³

Şurası muhakkak ki, ziyarete gelen kimse, geliş gayesi ve yolun uzaklığına göre bir günden fazla da kalabilirler. Bu durumda ev sahibi ikram ve izzetin en büyüğünü birinci gün yaptıktan sonra diğer günlerde ziyafet bakımından aynı uygulamada bulunmak durumunda değildir. Zira Buhârî ve Müslim'in naklettikleri bir hadislerinde Rasûlulla (sav): “*Misafirin caizesi bir gün, bir gecedir*” buyurmuş, misafirliğin de üç gün olacağını beyan etmiştir. Bundan fazlasını ev sahibine zulüm olarak nitelendirmiştir.⁴⁴

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, birinci gün, ev sahibi maddî imkânlarına göre en güzel şekilde ikramda bulunmakla vazifesini

⁴⁰ Ahzâb, 33/53. Geniş bilgi için bkz, s. 159 vd.

⁴¹ Nur, 24/61.

⁴² Hûd, 11/71; Bkz. Beydâvî, *Envaru't-Tenzil*, I/474.

⁴³ İbn Kesir, *Tefsir*, II/451; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX/6S.

⁴⁴ Buhârî, Rikâk, 22, VII/184

yerine getirmiş olmaktadır. Bundan sonrası için de: durumu iyi ise, en güzel bir tarzda ikrama devam eder, değilse, gücünün yetmeyeceği şeyleri yapmadığı için mes'ul değildir.

Bundan sonra ev sahibinin görevi, karşılıken gösterdiği tatlı dil ve güler yüzü, uğurlarken de göstermek ve dış kapıya kadar yolcu etmektir. Zira İbn Mâce'nin naklettiğine göre “*Şahsın misafirlerini, evin dış kapısına kadar beraber giderek savuşturması sünnettendir.*”⁴⁵ Bu ister “Mürüvved sahibi insanların sünnetinden olsun, ister Allah Teâlâ'nın nedb ifade eden emirlerinden...”⁴⁶ her hâl-ü kârda insanî bir davranıştır.

Ev sahibinin âdâbını, İmam-ı Gazâlî hazretlerinin şu sözleriyle bitirelim: “*Misafire ikramın tamamı, gerek gelirken, gerek giderken ve gerekse ikram esnasında güler yüz göstermek ve hoş sohbet etmektedir.*”⁴⁷

2. Misafirlerin Âdâbı

Ev sahibinin olduğu gibi, elbette misafirin de uyması gereken bir takım edeb kuralları olacaktır. Şimdi de bunları açıklamaya çalışalım.

a. Geleceğini ve Zamanını Önceden Bildirmek/Randevu

Biraz önce de belirttiğimiz gibi, misafirlik birkaç saatliğine olabileceği gibi, birkaç gün gibi uzun süreli de olabilir. Her ne olursa olsun, ev sahibine, üzerine düşen ev sahipliği vazifesini kusursuz olarak yapabilmesi için gerekli hazırlanma fırsatını vermiş olmak bakımından, eğer mümkünse, varış gün ve saatini normal bir süre içerisinde haber vermek misafir için önemli bir muâşeret kuralıdır.

Gerçi atalarımız çok güzel söylemişlerdir: Kalbini temiz tut ki, her an azrail/ölüm gelebilir; evni de temiz tut ki, her an misafir gelebilir... Çünkü bu iki aziz misafirin ne zaman geleceği bilinemez!

Yine de randevu önemlidir. Günübirliğine gelecek misafirler için bu fazla önemli olmayabilir. Lâkin uzak yerden gelecek ve en az bir gündü fazla kalacak olanların, ortamın mümkün kıldığı mektup, telgraf, telefon gibi bir vasıta ile ev sahibine geleceğini ve müsait olup olmadığını öğrenmek için haber vermelerinin lüzumunu müfessirlerimiz şu ayete dayandırmaktadırlar:

⁴⁵ İbn Mâce, Et'ime, 55, 3358. H., II/1114.

⁴⁶ İbn Mâce, Et'ime, 55, 3358. H., II/1114.

⁴⁷ Gazâlî, İhya, II/18.

يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا...

“Ey îman edenler, kendi evlerinizden başka evlere, ünsiyet kurmadan, izin almadan ve selâm vermeden girmeyiniz...”⁴⁸

Âyet-i kerîmedeki *isti'nas* ile eve girmeden önce yabancılığı gidermek, tanışıp ünsiyet kurmak; izin istemek, evin girmeye müsait olup olmadığını anlamak mânâlarının kastedildiği söylenmiştir.⁴⁹

İstînas, ister ev sahibine haber verip izin almak, ister evin girmek için müsait olup olmadığını anlamak anlamına gelsin; burada mutlak mânâda baskın yapıyormuşçasına, ansızın gelip ev sahibini zor durumda bırakmamak gayesine matuf olunca; bu ayetten bir başkasının evine randevusuz gitmemek gerektiği mânâsını anlamak mümkün değildir.

İbrahim (as)’ın: “Ben sizden korkuyorum”⁵⁰ demesine sebep, onların habersiz ve vakitsiz gelmeleri değil midir?⁵¹

Şu hâlde, ister resmî görüşmeler için olsun, ister ziyaret için mümkünse izin almadan ve ev sahibini haberdar etmeden gitmemek misafirin uymak zorunda olduğu İslamî bir muâşeret kaidesidir.

b. Güzel Giyinmek

Her zaman için güzel ve temiz olmak İslam’ın önemli prensiplerinden birisidir. Özellikle bir topluluk içerisine çıkarken yahut misafirliğe giderken, mümkün mertebe güzel elbise giyinmek ve görünüşüne çeki-düzen vermek bizzat Rasûlullah’ın emridir. Ebû Dâvûd’un naklettiğine göre, Hz. Peygamber: “Sizler kardeşlerinize (ziyaret için) geliyorsunuz. Bârî binitlerinizle elbiselerinizi ıslâh ediniz. Öyle giyininiz ki sanki insanlar arasında siz şâmetsiniz.” buyurmuş⁵² ve ümmetine misafirliğe giderken gerek kendi görünümünü gerekse üzerine bindiği at, araba, vs.yi güzelleştirmesini tavsiye etmiştir.⁵³

Her devirde ve her yerde, kılık kıyafeti normal olanlarla daima güzel giyinenler, en azından lâıyk oldukları yerleri almış veya gereken ilgiyi görmüşlerdir. Merhum Hoca Nasreddin’in “Ye kürküm ye”

⁴⁸ Nûr, 24/27.

⁴⁹ Bkz. Zemahşeri, *el-Keşşâf*, III/58, 59; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V/3498, 99, Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XIX/196; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi'l-Kur’ân*, IX/68.

⁵⁰ Hicr, 15/52.

⁵¹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XIX/196.

⁵² Ebû Dâvûd, *Libâs*, 28, 4089. H., IV/349. 50.

⁵³ Makdisî, *Âdâbı’ş-Şer’iyye*, III/556.

fıkrasını bu konuda hem îkaz edici, hem de ibret verici bir nükte olarak hatırlayabiliriz.

c. İzinsiz ve Selâmsız Eve Girmek

Ziyaretçi olarak gelen misafir veya herhangi bir şahıs, mutlak mânâda başkasının evine giriyorsa, ev sahibine geldiğini haber verdikten ve “*Buyurun*” şeklinde davetini aldıktan sonra içeri girmesi lâzımdır. Çünkü Allah Teâlâ âyet-i kerîmesinde evleri, “insanların emniyet duyacağı, soğuk ve sıcaktan korunup istirahat edeceği “mesken”ler olarak yaratmış”⁵⁴ olduğunu beyan etmiş olmakla oraları yabancılara karşı mutlak mahremiyeti olan yerler olarak nitelendirmiştir. Ayrıca, beklenmedik karşılaşma ve âni bakışlar tecesüs ve merakı yol açar. Netice, beklenmedik olaylar ve kırgınlıklardır.

Tek sebep, tesadüfi de olsa ilk defa izinsiz bakmanın uyandırdığı temayüllerdir. Bu sebeple Allah (cc) hiç kimse evinde rahatsız edilmesin ve fitneye neden olunmasın diye özellikle âyet indirmiş ve “*İzin almadan ve selâm vermeden*” başkasının evine bir Müslümanın girmesini yasak etmiştir. Binaenaleyh, misafirlerin de ziyaret etmek istediği eve izin alıp selâm verdikten sonra girmeleri icabeder.

İbrahim’in (as) misafirlerini de ilk karşılaştıkları zaman İbrahim (as)’a selâm vermiş olmaları aynı âdâba işaret eden ilâhi bir ihbardır.

Sadece misafirlere has değil, tüm Müslümanlara hitabeden bu âyet-i kerîme, “İsti’zan âyeti” olarak adlandırılmış, tefsirlerde şekli ve usûlü ile ilgili geniş bilgi verilmiştir.

d. Ziyaret Saatine Dikkat!

Uzak yerlerden gelecek olan misafirler, daha önceden geleceklere vakti haber vermişlerse, ellerinde olmayan sebeplerden dolayı gecikmiş olmaları kendileri için mazeret kabul edilebilir. Buna rağmen mümkünse geç kalacağını ve sebebini en kısa zamanda ev sahibine bildirmek de nezaket gereğidir.

Davetliler, çağrıldıkları vakte bilhassa dikkat edip ne vaktinden önce gidip ev sahibini rahatsız etmeli ne de geç kalıp ev sahibini bekletmelidir. Zira Azîz ve Celîl olan Allah’ın:

... وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا

⁵⁴ Nahl, 16/80.

“...davet olunduğunuz zaman hemen giriniz” âyeti bu kurala işaret ettiğini yukarıda da söylemiştik.⁵⁵

Şayet davetsiz ve yemeksiz olarak, kısa süreli bir ziyaret için gidilecekse, bunda da dikkat edilecek husus, istirahat veya yemek zamanına rastlatmamaktır. Allah (cc) bu iki konuya da Kur’ân’da ayrı ayrı yer vermiş ve mü’minleri bu konuda âdâba teşvik etmiştir.

Birincisi:

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sen yanlarına çıkıncaya kadar onlar sabretselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu.”⁵⁶ âyet-i kerîmesi vakitsiz ziyarete gitmenin hayırlı olmayacağı ve hoş karşılanmayacağını da ifade etmektedir.

İkincisi: ziyareti özellikle yemek ve istirahat saatine rastlatmaktır ki bu da edebe uymayan davranışlardandır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرِينَ إِنَاهُ

“Ey îman edenler, Peygamber’in evlerine yemeğe çağrılmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin”⁵⁷ âyetine isitnâden, özellikle bekleyip tam yemek yiyecekleri vakit bir ailenin yanına gitmenin uygun olmayacağını belirten İmam-ı Gazâlî, erken gidip yemeğin hazırlanmasını beklemenin yahut yemek zamanı ziyaret etmenin, medenî bir insana yakışmayacağını ifade etmiştir.⁵⁸ Ziyareti yemek saatine rastlatmanın, davetsiz gitme anlamına olacağını, dolayısıyla bu şekilde hareket edenlerin fâsık olarak girip, haram yemiş olarak çıkacaklarına işaret etmekte olan Sühreverdî de aynı konuya değinmiş⁵⁹ bir Müslümanın ziyaret saatini çok iyi ayarlaması gerektiğini ve lâyık olmayan davranışlardan sakınmasının icap ettiğini beyan etmiştir.

e. Sunulan İkrâmı Beğenmemek Olmaz!

Bazı yörelerde, ev sahibi başlamadan yemeğe başlamanın doğru olmayacağı kanaati titizlikle riayet edilen bir âdettir. Nereden geldiği pek belli olmayan bu kural, kanatimce İslam’ın te’dip ettiği âdâba aykırı düşmektedir. Çünkü Rasûlullah (sav)’in olduğu meclislerde ondan önce yemeğe başlamak: “Ey îman edenler, Allah’ın ve Rasû-

⁵⁵ Ahzâb, 33/53; Bkz. s. 133.

⁵⁶ Hucurât, 49/5. Bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VI/4456.

⁵⁷ Ahzâb, 33/53.

⁵⁸ Gazâlî, *İhya*, II/9.

⁵⁹ Sühreverdî, *K. Avârifî'l-Maârif*, 177.

*lü'nün önüne geçmeyiniz*⁶⁰ âyeti ile işaretten yasaklandığı⁶¹ ve aynı âyete istinaden, saygı değer ve hürmete lâyık âlimler, âbidler ve yaşlıların bulunduğu yerde de öne geçmemek, onlardan önce yemeğe başlamamak lâzım geldiği hâlde ev sahibinin önce başlaması nasıl uygun görülebilir. Bir de Kurtubî'nin, önlerine konulan yemeğe ellerini uzatmayan misafirlerin bu davranışı; İbrahim (as)'de "*Acaba beğenmediler mi? Yoksa başka bir sebeple mi yemiyorlar?*" şeklinde bir kuşku uyandırmış olması, misafirlerin mutlaka önlerine konulan yemeğe önce başlaması gerektiğine bir işaret olduğu gibi sünnet olan da budur mealindeki ifadesi⁶² ev sahibini beklemenin normal olmadığına açık bir delildir.

Misafirin, bazı özelliklerinden dolayı yemekten yememesi gerekebilir. Bu durumda, güzel bir lisanla özür dileyip, "*Ben evimde dahi her zaman bu yemekten yiyemiyorum*"⁶³, "*Bana dokunuyor, sıhî yönden perhizim var*" şeklinde gönül alıcı bir üslûpla yiyemeyeceğini ifade etmesi gerekir. "*Yemek hoşuma gitmedi*", "*Bu kötüdür, hem de bana yaramaz*" gibi acı sözler söylenmemelidir. Çünkü Melâike-i Kirâm'ın, yememeleri nedeniyle İbrahim'in (as) korktuğunu hissettikleri zaman, "*Korkma!*" demeleri bu nezakete bir işaretir⁶⁴ demiş, ev sahibini mahcup etmemek lâzım geldiğini beyan etmiştir.

f. Evde Sağa-Sola Bakmamalı

Bazı insanların âdetindedir; gittikleri evin durumunu araştırmak, neyi var neyi yok diyerek kontrol edip ayrılınca da dedikodusunu yapmak. Şüphe yok ki bu davranış insanî olmadığı gibi dînen de yasaktır. Özellikle bu maksatla evi ve ev sahibini "Göz süzgecinden geçirmek" hiçbir zaman Müslümana yakışmaz. Allah Teâlâ "*Ey îman edenler, birbirinizin ayıplarını da araştırmayınız*"⁶⁵ âyeti ile bunu mü'minlere haram kılmıştır.

Ev sahibinin hanımını, gelinini ve kızlarını süzmek, kapı her açıldıkça gireni-çıkanı kontrol etmek vs. de aynı âyet-i kerîmenin yasakladığı konulardandır. Uygun olan oturulacak mekânda kapının karşısına oturmamaktır. Zira kapı her açıldığında ötesi görülebilir.

Rivayet edildiğine göre, Abdullah b. Mes'ud bir hastayı ziyaret için gitmişti. Orada başkaları da vardı. Onlardan birisi, evde dolaşan

⁶⁰ Hucurât, 49/1.

⁶¹ Geniş bilgi için bkz., s. 107 vd.

⁶² Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IX/65.

⁶³ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XIX/196.

⁶⁴ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXVIII/214.

⁶⁵ Hucurât, 49/12.

hanıma devamlı olarak bakıyordu. Bunun farkına varan İbn Mes'ud (ra) kızarak o adama şöyle dedi: *“Vallahi iki gözün oyulsaydı, (bu edepsizliğinden) daha iyi olurdu!”*⁶⁶

Bu ifade, olayın ne kadar çirkin bir davranış olduğunu izah için kâfidir. Binaenaleyh, misafirin ev sahibinin gösterdiği yere oturması, sık sık yer değiştirip ev sahibini kuşkuya sevk etmemesi, normal ihtiyaçlarını ev sahibinden istemek suretiyle gidermesi v.s. bu konuda misafirin uyması gerekli muâşeret esaslarındandır. Bunlara riayet edildiği ölçüde misafirlik ve misafire ikram, aradaki bağları kuvvetlendirir. Aksi insanlığın zararınadır.

---

⁶⁶ Buhârî, Edebü'l-Müfred, 244, 531, H., s. 188.

“Ey îman edenler, peygamberin evlerine, yemeğe davet olunmadan girmeyiniz.”

(Ahzab, 33/53)

Meryem oğlu İsa (duâ ederek) dedi ki: “Ey Allah’ım, ey bizim Rabbimiz üstümüze gökten bir sofrayı indir ki, bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve senden bir âyet (mucize) olsun.”

(Maide, 5/114)

E. ZİYAFET VE ÂDÂBI

Gerek Allah Teâlâ’nın Kur’ân’da 70 küsur yerde¹ infaka teşvik edip Allah rızası için ikramda bulunmanın ecrinden bahsetmiş olması, gerekse Rasûlullah (sav)’ın başkalarına karşı yardım ve iyiliklerde bulunanların faziletlerinden bahseden hadis-i şerifleri sebebiyle İslam dininin Müslümanlar arasında te’sis ettiği geleneklerden birisi de düğün ve bayram gibi günlerde yahut sevindirici her olaydan sonra ziyafet verme âdetidir. Bu âdet nedeniyledir ki, mü’minler arasında karşılıklı sevgi ve saygı anlayışı yerleşmiş, din kardeşliğinin vermiş olduğu yakınlık bunlarla kopmaz nitelikler kazanmıştır. Bunların olmadığı toplumlarda ise zengin-fakir, aç-müreffeh gibi sınıflar oluşmuş, bunların istismarı neticesinde de cemiyetlerin huzurunu kaçıran anarşist olaylar vücûda gelmiştir. Yakın zamanlara kadar yurdumuzda da görülen bu anarşist hareketlerin sebeplerinden birisi ve en önemlisi, insanlar arasında karşılıklı sevgi ve saygıyı doğuracak olan maddî ve manevî yardımlaşmanın olmayışı, karşılıksız iyilik yapma duygusundan yoksun olmaktan başka birşey değildir, kanaatindeyiz. Bu konuya gerektiği şekilde önem verilmedikçe yıkıcı hareketlerin yok olacağını da sanmıyoruz.

Bu mülâhazalarla İslam’ın te’sis ettiği ve bizim de “Yaklaşdırıcı davranışlar” adını verdiğimiz bu bölüme “Ziyafet ve Âdâbi” konusyla devam edeceğiz. Ancak ziyafet verme konusuna geçmeden önce

¹ Bkz. *Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’ân*, s. 715.

sahabe devrinde ziyafete konu olan olaylardan birkaç tanesine işaret etmenin gerekli olduğu kanaatindeyim.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Rasûlullah (sav) önemli günlerde, mü'minlerin din kardeşleri için ziyafet vermelerini teşvik eder ve kendisi de bizzat bu ziyafetlere iştirak ederdi.

Nakledildiğine göre Enes (ra) şöyle demiştir: *“Abdurrahman aramıza hicret edip geldiği zaman, Nebî (sav) Sa'd b. er-Rebî ile O'nu kardeş yaptı ve Sa'd'e: 'Hiç olmazsa bir koyun kesmek suretiyle ziyafet ver' buyurdu.”*² Böylece hayırlı bir iş neticesinde ziyafet verme geleneğine işaret etmiş oldu.

Düğün yemeği vermek Araplarda, cahiliyye devrinden itibaren cari olan bir âdet olmakla beraber, İslam'la yepyeni bir çehre kazanmıştır. Başlangıçta sadece eğlence gayesine ma'tuf olan düğünler, İslam dininin getirdiği yeni espri ile özellikle fakirleri yedirmek, kimsesizleri sevindirmek, eş ve dostu sevince ortak etmek gayesine büründürülmüştür. Hz. Zeynep'le evlenmesi sebebiyle Rasûl-i Ekrem (sav), vermiş olduğu böyle bir ziyafette, Mekke'de bulanana büyük-küçük, zengin-fakir herkesi et ve ekmelele doyurmuş,³ böyle güzel bir geleneğe bizzat iştirak etmiştir.

Ebû Useyd e-Sa'idî'nin nikâh yemeği verip gelinin bizzat gelinlik kıyafetiyle misafirlere hizmet etmiş olması da bu konuda değişik bir misal arz etmektedir.⁴

Ayrıca İbn Ömer'in sünnet düğünü yaptırıp bir koç kesmesi⁵ ve bununla ziyafet vermesi de Müslümanlar arasında ziyafet vermeye sebep teşkil eden başka bir konudur.

Bunlar, asr-ı saadette mü'minlerin, aralarındaki kardeşlik bağlarını kuvvetlendirmek için başvurdukları sebeplerden birkaç tane-sidir. Sayılarını arttırmakla konuyu fazla uzatmak istemiyorum. Ancak, şurasını belirtelim ki, Müslümanlar isterlerse dost olarak kalabilmenin yollarını rahatlıkla bulabilirler. Yeter ki âdâb ve erkândan uzaklaşmasınlar.

1. Ziyafette Davet

İslam dini, insanların mal, can ve namuslarının garantisi için meşru' sınırlar koymuş, gönül rızası olmadan birbirinin mallarına

² Buhârî, Edeb, 67, VII/92.

³ Buhârî, İsti'zan, 10, VII/128, 29.

⁴ Buhârî, Eyman, 21, VII/230.

⁵ Buhârî, Edebü'l-Müfred, 597, 1246. H., s. 426.

dokunmalarını yasaklamıştır. Bu arada akrabalıkları sebebiyle gerekli olan ve sılay-ı rahmin lüzumuna binaen bir kısmına, birbirlerinin mallarından yemeleri için genel mânâda ruhsat vermiştir. Onlar Nur sûresinde şu şekilde beyan edilmiştir:

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا .

“Âmâya bir (darlık ve günah) yoktur. Topal ve hasta olanlara da bir darlık (ve günah) yoktur. Sizlere de gerek kendi evlerinizden, bira-derlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amacalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, başkalarının olup da bekçiliğini yapmanız nedeniyle anahtarları elinizde olan evlerden, dost ve arkadaşlarınızın evlerinden yemenizde sizin için bir haraç/sakınca yoktur. Hep bir arada veya dağınık olarak yemenizde de bir günah yoktur.”⁶

Haraç: Darlık, sıklık, sıkılma, sakınca; zorluk, güçlük, sınırlılık, kritik durum; yerine göre günah manalarına gelmektedir. “لَا حَرْجَ/La haraca” itiraz edilecek bir şey yok; “حَرْجٌ عَلَيْكَ/La haraca aleyk” seni engelleyecek bir şey yoktur, bu hususta serbestsin. Kur’an’da ve hadislerde yerine göre günah ve haram anlamına da kullanılmaktadır.⁷

Rivayet edildiğine göre: sahabe savaşa gittikleri zaman, evlerini ve mallarını, ma’zeretleri nedeniyle savaşa katılamayan kör, topal, hasta ve akrabalara emanet ederlerdi. Bunlar ise, ihtiyacınız olursa yiyebilirsiniz demelerine rağmen, bu kimseler “İçlerinden gelerek dememiş olabilirler?” endişesiyle yemek istemezlerdi. Allah Teâlâ inzal buyurduğu bu âyet-i kerîmesi ile mü’minlerden⁸ körler, topallar ve hastalar, illetleri sebebiyle kendilerine bir lütuf olsun diye diledikleri evlerden izinsiz yemelerine müsaade etmiştir. Aynı şekilde

⁶ Nûr, 24/61.

⁷ İbnu’l-Esîr, *en-Nihâye*, I/361; İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, II/233.

⁸ Bkz. İbnu’l-Cevzî, *Zâdu’l-Me’sîr*, VI/64; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XII/314; Elmalî, *Hak Dini Kur’an Dili*, V/3541.

şahsın kendisi ve evlâdının⁹ evinden, babalarının evinden, annelerinin evinden, erkek kardeşlerinin evinden, kız kardeşlerinin evinden, amcalarının, halalarının, dayılarının, teyzelerinin evlerinden, bekçiliğini yaptığı evden ve arkadaşlarının evlerinden yemelerine müsaa-de etmiştir. Bazıları izinleri alındıktan sonra yenebilir derken bir kısım âlimlerimiz de: “*Akrabalık izin yerine geçeceğinden izin almaya gerek olmadan yiyebilir*” demişlerdir.¹⁰ İbn Abbas (ra) da: “*Arazî ve sürüye vekil bırakılan kimse o araziden ve sürüden yiyip sütlerini içebilir. Anahtarı emanet edilen kimse de koruduğu şeylerden yiyebilir, izin alması lâzım değildir.*” demiştir.¹¹

Âyet-i kerîmede ismi geçen şahıslar, sahibi yanında olsun, ya da olmasın, birbirlerinden yiyip içebilirler. Ancak israfa vardırmamak, aç gözlülük yapmamak da her zaman için Müslümanların vazgeçemeyeceği prensiplerinden olduğunu, hatırdan çıkarmamalıdır.

Müslümanların vazgeçmemesi gerekli olan âdâptan birisi de davet olunmadığı yerlere gitmemektir. Zira Allah Teâlâ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا.

“*Ey îman edenler, peygamberin evlerine, yemeğe davet olunmadan girmeyiniz*”¹² âyet-i kerîmesiyle davet edilmeden herhangi bir ziyafette iştirak edilmemesi gerektiğine işaret edilmiştir.¹³

Bu âyetin, Hz. Peygamber’in evine vakitli-vakitsiz girip çıkanlar hakkında nazil olmakla beraber, mânânın umûmî olması nedeniyle başkalarına yapılan ziyafetler için de yol yordam öğrettiği muhakkaktır.

Ebû Mûsâ el-Ensarî’nin anlattığına göre, ensardan Ebû Şu’ayb adında bir şahsın kasap bir kölesi vardır. Ebû Şu’ayb ashab arasında Rasûlullah’ı görünce, yüzünden, karnının aç olduğunu anladı. Hemen kalkıp kasap kölesine giderek “*Beşinci kişi ben olmak üzere bize beş kişilik yemek hazırla, Hz. Peygamber’i davet etmek istiyorum*” dedi.

⁹ Âyet-i kerîmede evlâdın zikredilmeyişi, Rasûlullah (sav)’in: “*Yediklerinizin en hoşu kendi kazancınızdan olandır. Şüphesiz evladınız da sizin kendi kazancınızdaydır*” mealindeki hadisi sebebiyledir. (Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXIV/36. Hadisi çin bkz. Ebû Dâvûd, 3528. H., III/800.)

¹⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XII/315.

¹¹ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XXIV/37, 38; Ebû Hayyan, *Bahru'l-Muhît*, VI/474.

¹² Ahzâb, 33/53.

¹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI/3919.—

Sonra Rasûlullah'a geldi ve onu evine yemeğe çağırdı. Eve giderlerken arkalarında bir adam takılarak eve kadar geldi. Evin kapısı önüne varınca Rasûlullah (sav):

– Bu zat bizim arkamıza takılıp geldi. İstersen kabul et, istersen geri döner, buyurdu.

Ebû Şu'ayb:

– Hayır ya Rasûlullah, ona da izin veriyorum, dedi.¹⁴

Bu olaydan. Rasûlullah (sav)'ın “*Davetsiz giden fasık olarak gider, haram yemiş olarak çıkar*”¹⁵ hadisinin anlamını kavramak daha da kolaylaşmış olmaktadır. Çünkü çağırana kimsenin mahdut sayıya göre yemek hazırlanmış olması, onların dışında çok sayıda şahsa yeterli olamayacağına; geldikleri takdirde memnun edemeyeceği için mahcup olacağına bir delildir. Bu durumda ziyafet vermek bir cesaret mes'elesi olacaktır ki, mümkün değildir. Binaenaleyh şahsiyet sahibi her insanın başkalarına da saygı duyarak edeb dışı davranışlardan sakınması, davet edilmediği hâlde ziyafete iştirak etmemesi lâzımdır.

2. Yemeklerin Tertibi

Misafirlere ikramda bulunarak, onları her yönüyle memnun edebilmenin başka bir şekli de ona ikram edilecek yemeklerin kaliteli ve muvazeneli bir şekilde olmasıdır. Tek çeşit yemek pek tatmin edici olmayacağından, mümkünse yemeğin çeşidini artırmak ikramdan sayılacağı gibi yiyenleri de memnun edeceği muhakkaktır. Çünkü tek çeşit yemek, memnunluk verici bir beslenme için kâfi gelmez. Bunu, İsrailoğullarının, çölde dolaşmaları esnasındaki itirazlarından bahseden Allah Teâlâ:

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ

“Bir de siz, ya Mûsâ biz hep tek çeşit yemeğe sabredemeyiz demiştiniz”¹⁶ âyetinde zikretmiş ve bununla da ekseriyetle tek çeşit yemeğin memnuniyet verici olmadığını anlamamıza yardım etmiştir, diyebiliriz.”¹⁷

¹⁴ Buhârî, Et'ime, 55, VI/214.

¹⁵ Gazâlî, *İhya*, II/12; Hadisi Beyhakî, Sünen'inde nakletmiştir.

¹⁶ Bakara, 2/61.

¹⁷ Dr. Med. Karl Optiz, Kur'ân'da Tababet, Trc. Feridun Nafiz Uzluk, A.Ü. Tıp Fakültesi yayınlarından, sayı 24, s. 47.

Ziyafetlerde mümkünse et yemeği bulundurmak da yine Kur'ân'-da işaret edilmiş olduğu âdâptandır. Şöyle ki

1- İbrahim (as)'ın, gelen misafirlerine kızartılmış buzağı eti ikram etmesi,¹⁸

2- Havarilerin İsa (as)'a: “*Rabbin bize semadan bir sofrayı indir-meye kadir midir?*”¹⁹ şeklindeki taleplerine karşı Allah Teâlâ'nın, ri-yayete göre, “*Semadan üzerlerine et ve ekmek indirmiş olması*”,²⁰

3- İsrailoğullarına, Allah Teâlâ'nın “*Arzu ettikleri kuş eti ve meyve indirmesi*”²¹ ve benzeri âyetler, et yemeği ikram etmenin ziyafet âdâbından olduğuna delâlet etmektedir. Bununla birlikte Rasûlullah (sav)'ın Hz. Zeynep'le evlenmesi sebebiyle verdiği düğün yemeğinde dâvetlilerin hepsini et ve ekmekle doyurmuş²² olması ve: “*Katıkların en efendisi ettir*”²³ şeklinde et yemeğini övücü sözleri; sahabenin her ziyafette mutlaka et yemeği ikram etme âdetleri bu konuda diğer delillerdir. Binaenaleyh ziyafet vermek isteyen her Müslümanın et yemeğinin yanında, hazmı kolaylaştırıcı özelliği sebebiyle, mevsimlere göre salata, meyve ve sebze ikram etmesi de Kur'ân'da işaret edilen âdâptan kabul edilmektedir. Zira İsa (as):

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً
مِنكَ وَارزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“*Meryem oğlu İsa (duâ ederek) dedi ki: “Ey Allah'ım, ey bizim Rabbimiz üstümüze gökten bir sofrayı indir ki, bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve senden bir âyet (mucize) olsun.*”²⁴

Râzî'nin kaydettiğine göre, Hz. İsa'nın bu talebi üzerine, üzerlerine indirilen sofraya açılınca orada “*Pulsuz, kılçıksız, âdeti yağ içinde yüzen kızartılmış bir balık. Baş tarafında tuz, kuyruk tarafında sirke, yanında ise prasadan başka her çeşit sebze; beraberinde beş ekmek, her biri üzerinde zeytin, bal, yağ, peynir ve kuru et mevcut idi...*”²⁵ Şayet bu sofraya, ilâhî ziyafet örnek alınacak olursa etin yanısıra salata yahut sebzenin bulundurulması icabetmektedir, denilebilir.

¹⁸ Zariyât, 99/24-26.

¹⁹ Mâide, 5/112.

²⁰ Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, II/34.

²¹ Vakı'a, 56/20; Tur, 52/22.

²² Celâleyn, II.

²³ Suyûtî, *Cami'us-Sağîr*, II/35.

²⁴ Mâide, 5/114.

²⁵ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, XII/133; el-Beydâvî, *Envaru't-Tenzîl*, I/299.

Allah Teâlâ'nın Vakıa süresinde “Onlara, arzuladıklarından meyve ve iştahlarının çektiği kuş etinden vardır”²⁶ âyetiyle vermiş olduğu ni'metler arasında meyvelerden bahsetmesi, ikram edilen yemekler arasında meyvenin de bulundurulması lâzım geldiğine; hem de yemekten önce meyvenin verilebileceğine işaret sayılabilir.

İbnu'l-Cevzî de ki: “Misafirlere yemeği acele olarak hazırlamak ve önce meyve ikram etmek âdâptandır. Tıp yönünden de en doğru olanıdır. Allah Teâlâ'nın şu âyet-i kerîmelerindeki tertip bu âdâba en açık delildir.”²⁷

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ . وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ .

“Onlara tercih ettikleri meyveler, arzu ettikleri kuş etleri ikram edilir!”²⁸

وَأَمْدَدْنَاَهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ .

“Onlara, sürekli olarak meyveler, arzu ettikleri kuş etleri ikram ederiz.”²⁹

İmam Gazali Hazretleri de mezkûr âyetlerde önce meyvenin, sonra da etin zikredilmiş olmasını bu anlamda yorumladıktan sonra “Önce meyve ikram edilmelidir. Zira meyvenin hazmı kolaydır, midenin altına önce o indirilmelidir”³⁰ demiştir.

Etten sonra da tatlıların ikram edilmesi gerektiğini, bu şekilde verilecek olursa, Cenâb-ı Hâkk'ın bahsettiği tayyibâtı bir araya getirmiş olacağından bahseden Gazâlî: “Allah Teâlâ tayyibâtı şu şekilde tavsif etmiştir:

وَوَضَعْنَا عَلَىٰكُمْ الْعِمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰ وَالسَّلْوَىٰ كُلُّوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمْنَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Bulutları üzerlerine gölgelik yaptık, üzerlerine bıldırcın eti ve selva, (helva) indirdik. Size rızık olarak verdiklerimizin en güzellerinden

²⁶ Vâkı'a, 56/20, 21.

²⁷ El-Makdisî, Âdâbu'ş-Şer'iyye, III/216.

²⁸ Vakı'a, 56/20, 21.

²⁹ Tur, 52/22.

³⁰ Gazâlî, İhya, II/16.

*yişiniz.*³¹ der ve soğuk bir su ile bunun tamamlanması gerektiğini beyan eder.³²

Şu hâlde misafire ziyafetlerde sunulması icabeden yemekleri sırasına göre şu şekilde sıralamamız mümkündür: Evvela mevsimine göre mevcut olan meyveler, sonra yanında salatasıyla beraber, kızartılmış veya haşlanmış olarak et, arkasından sebze yemekleri ve daha sonra da tatlı ikram edilmelidir. Yemekler sırasıyla ayrı ayrı takdim edilebileceği gibi, selefın yaptığı gibi bütün yemekleri bir defada sofraya getirmek suretiyle de³³ sunulabilir. Yukarıda kaydetmiş olduğumuz Hz. İsa (as)'ya inen sofrada buna işaret kabul edilebilir.

3. Ziyafette Davetlinin Durumu

Bâzi kimseler çağrıldıkları yere giderken rastladıklarına, “falana dâvetliyiz, buyur beraber gidelim” diyerek ev sahibinin haberi olmadan yeni davetliler getirme âdetine sahip oldukları gibi bazıları da ziyafetlerde sunulan yemeklerden biraz evine götürmeyi arzu ederler. Bunların edep yönünden uygun olmadığını âlimlerimiz çeşitli vesilelerle açıklamışlardır. Meselâ Kurtubî,

فَإِذَا طَعَّمْتُمْ فَانْتَشِرُوا...

“Yemeği yedikten sonra hemen kalkıp dağılınız!”³⁴ âyet-i kerîmesini tefsir ederken der ki: “Misafir, ikram edilen şeyden mal sahibinin mülkü olarak yer, kendi mülküymüşcesine, kendinden başkasını davet etmek veya bir kısmını yanına alıkoymak gibi tasarruflarda bulunamaz.”³⁵ Sâbûnî de aynı âyete istinaden, “Ziyafete giden kimsenin tasarrufta bulunamayacağı, başkalarını çağıramayacağı gibi mülkiyetine de geçiremez. Çünkü mal sahibi onu sadece yemek için çağırmıştır.”³⁶ demiştir.

Taberî: “İsa (as)'a gelen sofranın kaldırılmasına sebep, onların âdâba riayetsizlikleri olmuştur. Çünkü onlara, ‘Hainlik yapmayın bir kısmını artırıp yarına saklamayınız.’ denildiği hâlde, emre itaat etmediler, Allah Teâlâ da ellerindeki ni'meti geri aldı.”³⁷ demiş, bu şekildeki davranışı saygısızlık olarak nitelendirmiştir. Binaenaleyh hiçbir kimse davet edildiği ziyafette ev sahibi teklif etmemişse, ne

³¹ Bakara, 2/57.

³² Gazâlî, İhya, I/17.

³³ A.g.e., a.y.

³⁴ Ahzab, 33/53.

³⁵ Kurtubî, el-Câmi li Ahkami'l-Kur'an, XVI/26, 27; Ahzâb, 33/53.

³⁶ Sâbûnî, Revaiu'l-Beyan, II/352

³⁷ Taberî, Câmiu'l-Beyân, VII/134.

düşünce ile olursa olsun yemeklerden bir kısmını götürmeyeceği gibi kendiliğinden başkalarını ziyafete çağırmamalıdır.

Bunlar, insanlık ve infak görevini yerine getirmek isteyen ve bununla da dostlarına karşı sevgi ve muhabbetini izhar etmek isteyen Müslümanın iyi niyetine karşılık diğer Müslümanların uymaları lâzım gelen âdâptan bir kısmını teşkil etmektedir. Bu kadarına olsun uymak, insanın insana saygı duymasından başka birşey değildir. Çevresinden saygı görmek isteyen, başkasını saymasını bilmelidir. Aksi hâlde başkalarından samimiyet beklemek doğru olmaz.

